

SOLI DEO GLORIA

Solas

číslo 36

jeseň 2017

**pestún
vedúci ku Kristovi**

A dirt path winds through a forest. The trees on the left have vibrant yellow and orange autumn leaves, while the trees on the right are mostly green. The path is covered with fallen leaves and leads into the distance.

***Ale prv, ako prišla viera,
boli sme strážení pod zákonom,
takže zákon bol naším pestúnom,
vedúcim nás ku Kristovi.***

***Ale odkedy prišla viera,
nie sme viac pod pestúnom.***

Galatským 3:23-25

Hľad' na Pána v pevnej viere!

1. Hľad' na Pána v pevnej viere v každej ťarche úzkosti,
vezmi pomoc ktorú núka: z bied a služby vyproští!

Zbor:

Vzdávaj Bohu vrúcnu chválu: milosť v Kristu zjavil nám,
veleb lásku veľkú, stálu, že ťa vedie k výšinám.

2. Zostaň verný v ohni skúšok, zober vďačne žitia kríž! –
márne budú zvody sveta, keď sa Bohu zasvätiš!

Zbor:

3. Zostaň verný v ohni skúšok! – v ňom sa tvoj duch pripraví
s Pánom svojim začať cestu ktorá vedie do slávy.

Zbor:

4. Zostaň verný v ohni skúšok, oheň zlato neskazí,
v ňom si musia vieru skúsiť praví Boží víťazi.

Zbor:

5. Zostaň verný v ohni skúšok! to je diel tvoj na zemi
a keď Pán sa zjaví v sláve, On ťa vencom odmení.

Zbor:

*Spevník Duchovné piesne, Nitra 1987, pieseň č. 250.
Publikované s láskavým súhlasom zostavovateľa spevníka.*

Pod'akovanie

Vedenie občianskeho združenia Solas ďakuje všetkým tým, ktorí nás podporili svojimi 2 % z dane z príjmu za rok 2016. Prajeme Vám veľa Božej milosti, jeho pokoja a požehnaní.

Vedenie združenia

Obsah

Hľad' na Pána v pevnej viere!	1	Pestún vedúci ku Kristovi	15
Rok 2017 – jubilejný rok	2	Ospravedlnenie a spasenie	37
Protestantská reformácia roku 1517...	3	Falošní proroci	42

Rok 2017 – jubilejný rok

Rok 2017 je rokom 500. výročia počiatku protestantskej reformácie. Dňa 31. októbra 1517 rímskokatolícky mních Martin Luther pribil na dvere chrámu vo Wittenbergu 95 téz. Témy kritizovali odpustky a v podstate sa dotýkali všetkých kritických bodov, o ktoré sa neskôr počas celej reformácie zápasilo – a vlastne zápasí až dodnes. Tento deň bol začiatkom hnutia, usilujúceho sa o návrat k autorite Biblie a k učeniu, že hriešnik je pred Bohom ospravedlnený jedine z viery. Princípy reformácie sú vyjadrené v piatich reformačných *sola*. Sú nimi: *sola scriptura* (jedine Písmo), *sola fide* (jedine vierou), *sola gratia* (jedine milosťou), *solus Christus* (jedine Kristus) a *solī Deo gloria* (jedine Bohu patrí sláva).

Rok 2017 je však pre nás jubilejným rokom aj z iného dôvodu. Završuje sa v ňom 10. výročie vzniku občianskeho združenia Solas a súčasne 10. ročník vydávania časopisu *Solas*. Obe jubileá spolu súvisia a sú prepojené v tom zmysle, že činnosť občianskeho združenia a časopis *Solas* sú postavené na citovaných piatich reformačných princípoch (5 *sola*).

Milí čitatelia! V prvom čísle časopisu (r. 2008) sme sa Vám predstavili nasledovne: *Sme z rôznych kresťanských spoločností či zhromaždení, spojených však jednou vierou v Ježiša Krista a v spasenie z milosti. Stručne by sme sa mohli charakterizovať nasledovne: sme kristocentrickí. Vyznávame vieru v Ježiša Krista, nášho Pána a Spasiteľa, Božieho Syna, ktorý prišiel v ľudskom tele a svojou obeťou na kríži priniesol zmierenie a odpustenie hriechov tým, ktorí veria v neho.*

Hlásime sa k tomu reformačnému odkazu, ktorý je spoločný a rovnaký pre

všetkých, ktorí majú živú vieru v Ježiša Krista. Hlásime sa k odkazu, ktorý je zhrnutý v piatich „sola“:

- *jedine Písmo (sola scriptura)*
- *jedine Kristus (solus Christus)*
- *jedine milosťou (sola gratia)*
- *jedine vierou (sola fide)*
- *jedine Bohu patrí sláva (solī Deo gloria)*

Je to pravda, ktorá je spoločným základom viery všetkých kresťanov v pravom zmysle tohto slova (kristovcov), Božích detí, spasených a vykúpených bez ohľadu na to, v ktorom spoločenstve či denominácii sa stretávajú k chvále a uctievaní Stvoriteľa vesmíru, Pána všetkého, Boha Biblie, Boha Abraháma, Izáka a Jakoba.

Na tomto prehlásení, rovnako ako aj na našej identite sa za tie predchádzajúce roky nič nezmenilo. Stále sme *kristocentrickí*, sme *kristovci* a v otázkach viery a spasenia sa stále a v plnosti hlásime k menovaným piatim reformačným *sola*.

Spolu s Vami a vďaka Vám, milí čitatelia, sme prežili spoločných desať rokov zápasov za vieru *raz ta danú svätým*, za čistotu Kristovho učenia, jeho evanjelia spasenia z milosti a jedine iba z viery v neho a jeho dielo.

Ďakujeme všetkým tým, ktorí nás v tomto zápase podporovali ako modlitebne, tak aj finančne. Ďakujeme rovnako aj všetkým tým našim sympatizantom, ktorí nás povzbudzovali či už slovnou alebo listom, alebo časopis poskytli svojim príbuzným, priateľom či známym.

Do ďalších rokov, milí čitatelia, našim spoločným želaním je veľa Božej milosti a priazne, jeho pokoja a požehnaní v našich životoch.

*Vedenie občianskeho združenia Solas
a redakcia časopisu Solas*

Protestantská reformácia roku 1517

Cirkev, spoločenstvo veriacich v evanjelium Pána Ježiša Krista, vznikla na Letnice v Jeruzaleme v roku, v ktorom bol Ježiš Kristus ukrižovaný, vzkriesený z mŕtvych, vzatý na nebo a posadil sa po pravici svojho Otca. Došlo k tomu približne pred 2000 rokmi. Konkrétny dátum jej zrodu je deň, v ktorom bol vyliaty Svätý Duch, ktorý zostúpil z neba a naplnil asi 120 očakávajúcich učeníkov v Jeruzaleme, zdržujúcich sa vo vrchnej dvorane (Skutky 1:4, 1:13, 2:1-4).

Od tohto dňa Cirkev Kristova rástla a neustále rastie aj v týchto dňoch. Vo svojej histórii prešla mnohými útrapami, omylmi, ale aj víťazstvami. V celých jej dejinách nachádzame lásku, vernosť a zachovávajúcu moc jej Pána. Raná cirkev doby apoštolov zotrvala v jednote ako učenia, tak aj praxe. Od samého svojho počiatku však musela čeliť mnohým prenasledovaniám zo strany Židov a štátnej moci a mnohým nebiblickým učeniam. Prvým z nich bol judaizmus a neskôr gnostické učenie, ktoré vzniklo zmiešaním pohanských filozofických smerov a biblickej viery.

V histórii cirkvi boli dve dôležité a významné udalosti. Prvou, ktorú len spomenieme, bolo rozdelenie cirkvi v roku 1054 (11. storočie). Vtedy došlo k rozdeleniu cirkvi na dve samostatné časti (inštitúcie): na *cirkev západnú*, ktorá mala stredisko v Ríme, a na *cirkev východnú*, ktorá mala stredisko najprv v Carihrade a neskôr v Rusku. Tak je to až dodnes. Západnú cirkev dnes poznáme pod pomenovaním *rímsko-katolícka cirkev* a východná nesie názov *pravoslávna cirkev*.

V 15. až 16. storočí prišlo v západnej (rímsko-katolíckej) cirkvi k ďalšiemu rozdeleniu, ktoré bolo oveľa hlbšie a prinieslo ďaleko väčšie zmeny, než keď sa

v 11. storočí od rímskej cirkvi oddelila pravoslávna cirkev. Toto nové rozdelenie vzniklo ako dôsledok reformačného hnutia dnes známeho ako *protestantská reformácia*. Článok je venovaný pripomienke protestantskej reformácie pri príležitosti jej 500. výročia^{A a)-c)}.

Úpadok a rozvrat v cirkvi

Rímsko-katolícka cirkev 15. a 16. storočia bola v dôsledku prispôsobovania sa (pohanskému) svetu v stave hlbokého úpadku a rozvratu. Prijímala pohanské názory a zvyky a nerozpoznala, že sa tým radikálne odchyľila od Božieho slova. Jej odklony od Písma boli dôsledkom hlavne troch vecí: vznikom *pápežstva*, *sakramentalizmu* (ceremonializmu, obradníctva) a *mníšstva* (mníšskeho stavu). Stručne sa budeme zaoberať všetkými tromi.

A. Pápežstvo

Pod *pápežstvom* sa rozumie zvrchovaná vláda rímskeho biskupa, ktorý sa označuje slovom *pápež*, nad celou katolíckou cirkvou, a to nad jej učením, bohoslužbou a riadením. Nie je to len nový spôsob cirkevnej správy, lebo pápež cirkev nielenže riadi, ale jej aj vládne. Pápežstvo má svoj základ v nesprávnom výklade Písma (Matúš 16:18-19 a Ján 21:15-19), ktorý viedol

k nesprávnemu učeniu, že sám Pán Ježiš Kristus ustanovil apoštola Petra svojim zástupcom na zemi.

Učeniu o pápežskej moci nad celou cirkvou predchádzala skutočnosť, že cirkev začala prisudzovať všetkým kazateľom výnimočnú moc. V ranej cirkvi doby apoštolov to však tak vôbec nebolo. To, že sa kazateľom začala prisudzovať výnimočná moc, je analógia s pohanským kňazstvom. Pohanskí kňazi sa od kazateľov a správco v kresťanskej cirkvi líšili tým, že boli považovaní za ľudí, ktorí majú výnimočnú moc od svojho božstva. Verilo sa, že im ich boh dal časť svojej moci, aby ju slobodne užívali. Mohli preto s bohom manipulovať – odvrátiť jeho tresty alebo privolať jeho pomoc. Takéto myslenie je samozrejme v rozpore so zjavením Písma o pravom Bohu, pretože znižuje jeho zvrchovanosť, vyvýšenosť a svätosť, a preniklo do cirkvi predovšetkým preto, lebo upadlo poznanie Božieho slova. Tak sa z kazateľov evanjelia postupne stali *kňazi* (obetovatelia), ktorým bola prisúdená nadprirodzená moc.

B. Sakramentalizmus

Ďalšia zmena, ktorá hlboko ovplyvnila cirkev, bol vznik *obradníctva* alebo *sakramentalizmu* (z lat. *sakramentum* = *sviatosť*).

Obradníctvo je nové chápanie a nový spôsob bohoslužieb. Pri bohoslužbách cirkvi apoštolskej doby bolo hlavnou súčasťou bohoslužieb kázanie Božieho slova a súčasťou jej života bolo aj praktizovanie dvoch ustanovení Ježiša Krista, a to sú *krst vo vode ponorením a večera (pamiatka) Pánova*. Pritom išlo vždy o kázanie evanjelia a obom úkonom

menovaných ustanovení sa neprisudzovala žiadna zvláštna posväcujúca moc. V tom sa líšili kresťanské pobožnosti od pohanských. Pohania nepraktizovali kázanie a nechceli sa dotknúť svedomia ľudí, ale svojimi pobožnosťami chceli pôsobiť na bohov a svojimi obradmi prijímať a udeľovať ľudu niečo z božskej moci svojho božstva. (Pozri Pavol v Lystre, Skutky 14:11-25.) Toto preniklo aj do kresťanskej cirkvi, ktorá začala prikladať sviatostiam nadprirodzenú moc a prikladať im v bohoslužbách hlavné miesto. Kázanie Božieho slova sa stávalo druhoradým. Dôraz sa kládol na účasť na sviatostiach namiesto toho, aby bol kladený na vieru, ktorá má viesť človeka životom (Rímskym 1:17). Spoliehaniu sa na zázračnú a spasiteľnú moc sviatostí sa hovorí *obradníctvo* (sakramentalizmus).

C. Sviatosti

Postupne cirkev prijala sedem sviatostí: *krst, birmovanie, oltárnu sviatosť, pokánie, posledné pomazanie, kňazský stav (vysvätenie za kňaza) a manželský stav*.

Z nich za najdôležitejšiu sa považuje *oltárna sviatosť*. Je to chlieb (oblátka, hostia) a víno, ktoré sú uložené na oltári katolíckych chrámov. O nich katolícka cirkev od roku 1215 výslovne verí, že sa pri obrade nazvanom *svätá omša* zázračne premieňajú na telo a krv Ježiša Krista, a preto sa im vzdáva božská pocta a klania sa im. Katolícka cirkev verí a učí, že tí, ktorí prijímajú na omši tento chlieb, sú spojení s Kristom a očistení od hriechov. Katolícka cirkev tvrdí a verí, že pri tomto obrade, na omši, sa Kristus vždy znova obetuje. Aj o ostatných sviatostiach katolícka cirkev začala učiť,

že tajomným spôsobom dávajú ľuďom Božiu milosť a že teda na prijímaní sviatostí závisí spasenie.

Okrem nutnosti prijímať sviatosti cirkev za posvätené začala považovať všetko, čo prišlo do styku so sviatosťami. Bol to predovšetkým chrám a v ňom oltár, pri ktorom sa koná omša a kde podľa katolíckej cirkvi prebýva/sídli skutočný Kristus v podobe chleba a vína. Začali sa uctievať pozostatky mučeníkov (relikvie), obrazy a sochy „svätých“. Do cirkvi sa tak dostali pohanské povery. Za zvlášť posvätné miesta boli (a sú) považované tie, kde bol niekto zázračne uzdravený alebo kde mal nejaké videnie.

D. Mníšstvo

Mníšstvo je život v odlúčenosti od všedného života a jeho povinností (rodiny, zamestnania), ktorý si človek vyvoluje preto, aby „lepšie“ slúžil Bohu. Toto presvedčenie sa snažili podprieť predovšetkým príbehom o bohatom mládencovi (Matúš 19:16-26).

V mníšstve ide o chápanie života opačne ako v pápežstve. V ňom je to život vzdialený každodennej realite, svetskej moci a bohatstvu. Kým pápežstvo usilovalo o vládu vo svete, mníšstvo usilovalo o únik zo sveta.

Na svete je hriech a zlo, ale človek nepremôže hriech útekom zo sveta a potlačením telesných potrieb, ale jedine tak, že sa v pokání obráti k Bohu a vo viere sa mu odovzdá. Mnísi sa sami odtrhli od života a umrŕvovali v sebe telesné žiadosti. Snažili sa tým sami pričiniť o svoje spasenie. Aj mníšstvo vzniklo odchýlením sa od posolstva Písma.

Datuje sa, že mníšstvo vzniklo v Egypte v dobe posledného prenasledovania

za cisára Diokleciána. Prvým pustovníkom bol *Antonius* (žil asi v r. 231-336). O sto rokov neskôr vznikli v Egypte prvé kláštory (*kláštor* od lat. slova *claustrum* = ohrada, uzavreté miesto). Pustovníci tam žili blízko seba, ale schádzali sa len k spoločným pobožnostiam a k jedlu. Nemali žiadny pevný poriadok (rád, regule). Neskôr vznikli kláštory s pevným poriadkom (rádom). Tí, ktorí žili v takýchto kláštoroch, sa nazývali *mnísi*. Prvý takýto kláštor založil v r. 529 mních Benedikt na hore Monte Cassino (na sever od Neapola). Mnísi (vstupujúci do kláštora) museli zložiť sľub poslušnosti, chudoby a čistoty (bezženstva), a to na celý svoj život.

Postupne vzniklo mnoho iných *mníšskych reholí (rádov)* a kláštorov s rôznymi predpismi (poriadkom, regulami), ktoré riadili život a k dodržiavaniu ktorých sa mnísi zaväzovali. Súčasťou predpisov pre život v kláštore bol však vždy sľub poslušnosti, chudoby a čistoty. Postupne bol život v odlúčenosti v kláštore považovaný za dokonalejší ako život v povolani a v práci všedného života. Ako boli v prvých dobách uctievaní mučeníci pre vieru, tak začali byť uctievaní aj zomrelí mnísi, ktorí nad iných vynikali sebadisciplínou alebo obetavou službou pre iných. Tak sa postupne rozmohlo *uctievanie svätých*. Ľudia sa radšej spoliehali na nich, ako na samotného všemohúceho Boha.

Avšak aj v dobe najhlbšieho úpadku tu bolo Božie slovo – Sväté písmo. Bolo síce veľmi zanedbávané a svojvoľne vykladané, ale pravdy, ktoré obsahovalo, sa nedali potlačiť a odstrániť. V rámci samotnej rímsko-katolíckej cirkvi

vzniklo hnutie, ktorého cieľom bola obnova cirkvi (reformácia).

Reformácia

Reformácia alebo presnejšie *protestantská reformácia* bolo (a je) hnutie, ktorého cieľom bolo uvedenie cirkvi do pôvodného stavu – do stavu ranej cirkvi apoštolskej doby. Vodcom reformácie sa hovorí *reformátori*^B. Za takýchto sa považujú hlavne dvaja muži: *Martin Luther* (1483-1546; nemecká reformácia) a *Ján Kalvín* (1509-64; švajčiarska reformácia). Za počiatok protestantskej reformácie sa považuje 31. október 1517, kedy katolícky mních Martin Luther pribil na dvere chrámu vo Wittenbergu svojich 95 téz. Bola to iskra, ktorá rozhorela plameň protestantskej reformácie.

Písmo priviedlo reformátorov k dvom hlavným poznatkom:

1. Pravou príčinou neporiadku v cirkvi je porušenosť celej cirkvi. *Cirkev prestala poslúchať Ježiša Krista ako svojho jediného Pána a hlavu*. Popri Božích prikázaniach prijala za smerodajné aj ľudské ustanovenia (nariadenia pápežov, cirkevných snemov a učenia rôznych cirkevných osobností, čo sa označuje ako tzv. *tradícia*). Tradícii sa často prikladala väčšia dôležitosť ako Božiemu slovu (Písmu).
2. Cirkev opustila základnú biblickú pravdu o hriechu a milosti. Napriek jasnému a zrozumiteľnému zjaveniu Písma učila, že človek si musí Božiu milosť zaslúžiť konaním dobrých skutkov – a ktoré sú to dobré skutky, predpisovala cirkev. Reformátori porozumeli nadradenosti Božích prikázaní nad čímkoľvek iným, a preto

zdôrazňovali, že:

- a) Božie slovo musí byť jediným zdrojom viery a inštrukciou života;
- b) spasenie sa zakladá jedine na viere v milostivého Boha zjaveného v Ježišovi Kristovi.

Čo reformácia zmenila

Na základe Písma reformácia odmietla (odstránila) kňazstvo a pápežstvo. Kristus neodovzdal svoju moc a vládu nad cirkvou žiadnej cirkevnej (či inej) inštitúcii, úradu či človeku, aby bol prostredníkom medzi Bohom a ľuďmi. Boh slovom evanjelia volá každého jednotlivca k pokániu a viere. Každý je bezprostredne zodpovedný Bohu za svoj život. Proti kňazstvu a pápežstvu postavila biblické učenie o všeobecnom kňazstve veriacich (1. Petrov 2:9-10).

Reformácia zmenila aj katolícky pohľad na bežný život. Katolícka cirkev podceňovala časný život a svetské povolanie. Za vyššiu životnú formu pokladala mníšsky stav. Reformátori naproti tomu nepohrdali prirodzeným životom, lebo svet je Božím stvorením. Človek má slúžiť Bohu vo svojom povolaní a usilovať sa, aby všetko, čo robí, robil na Božiu slávu a šírenie evanjelia.

Čo je výsledkom reformácie

Reformátori pôvodne usilovali o obnovu katolíckej cirkvi a nepomýšľali na oddelenie sa od nej. Vodcovia katolíckej cirkvi sa však reforme vzopreli. Pre reformátorov tak neostávala iná možnosť, ako sa pre svoje dobré svedomie od katolíckej cirkvi oddeliť. Vznikli tak nové cirkvi, ktoré nesú pomenovanie *evanjelikalne*^C (alebo niekedy aj *protestantské*), lebo ich základom a východiskom je jedine *evanjelium* Ježiša Krista

na rozdiel od rímsko-katolíckej cirkvi, ktorá sa okrem Božieho slova (Písma) zakladá aj na *tradícii*.

Reformácia zasiahla hlavne rímsko-katolícku cirkev a stala sa celosvetovým hnutím. Pravoslávnej cirkvi sa reformácia prakticky nedotkla. Historicky reformácia prebiehala v dvoch hlavných prúdoch, a tak hovoríme o *nemeckej* a *švajčiarskej reformácii*.

Oba prúdy smerovali cirkev k jej pôvodnému stavu ranej cirkvi apoštolského obdobia. Návrat k ranej cirkvi a jej učeniu reformátori sformovali v piatich reformačných *sola*. Sú nimi: *sola scriptura* (jedine Písmo), *solus Christus* (jedine Kristus), *sola gratia* (jedine milosťou), *sola fide* (jedine vierou) a *solī Deo gloria* (jedine Bohu patrí sláva). Všetkých päť princípov je rovnako dôležitých a vystihujú, čo má cirkev Pána Ježiša Krista, a to aj dnes, charakterizovať ako v učení, tak aj v praxi.

Nemecká reformácia (luteránska)

Strediskom nemeckej reformácie bolo mesto Wittenberg a jej vedúcou osobnosťou je Martin Luther. Luther vedený Písmom, najmä Pavlovými epištolami, prišiel k poznaniu, že pred Bohom neobstojíme pre svoje skutky, ale len z Božej milosti. Najjasnejšie vyjadrenie tejto skutočnosti našiel v Liste Rímskym 3:28.

Cirkvi, ktoré vznikli pod vplyvom Lutherovho pôsobenia sa nazývajú *luteránske* (aj *luterské*) alebo *evanjelické cirkvi augsburského vyznania* (podľa vyznania prijatého v Augsburgu 25. júna 1530). Ich chápanie Písma je obsiahnuté jednak v augsburskom vyznaní viery a jednak v Lutherovom katechizme. Hlavný dôraz sa v nich kladie na ob-

rátení srdca k Bohu a odovzdaní sa vo viere Ježišovi Kristovi ako jedinému spasiteľovi. Duchovné vedenie cirkvi sa ponecháva kazateľom a na poriadku (priebehu) bohoslužby sa mení iba to, čo priamo odporuje Písmu. Preto v evanjelických chrámoch zostávajú na hlavnom mieste oltár a ozdoby (obrazy, sochy – ale nie sú uctievané). Vonkajšiu správu cirkvi Luther ponecháva svetskej moci, ktorá mala právo obsadzovať cirkevné úrady. Veľký dôraz sa kladol na to, aby predovšetkým rodina žila duchom biblickej viery.

Nemecká reformácia prenikla takmer do všetkých krajín západnej a strednej Európy. Našla tu mnohých prívržencov. Pevne zakotvila v Nemecku, škandinávskych štátoch (Dánsko, Nórsko a Švédsko) a v pobaltských štátoch (Fínsko, Estónsko a Lotyšsko). Rozšírila sa aj v bývalom Uhorsku, a to v mestách obývaných Nemcami a Slovákmi. V niektorých z týchto krajín [napr. Francúzsku, Nizozemsku^p, Anglicku a Škótsku] však neskôr získala prevahu ženevská (švajčiarska, kalvínska) reformácia.

Švajčiarska reformácia (kalvínska)

Strediskom švajčiarskej reformácie bola Ženeva a jej vedúcou osobnosťou sa stal Ján Kalvín. Kalvínovým pôsobením vznikla v Ženeve *reformovaná cirkev*, nazývaná tiež *helvétska cirkev* (Helvécia – Švajčiarsko). Stojí pritom na rovnakých reformačných princípoch ako *luteránska (evanjelická) cirkev*.

Švajčiarska reformácia však priniesla *nové poznanie a nové zdôraznenie* niektorých stránok evanjelia, ktoré v nemeckej reformácii neboli zdôraznené. Až obidve reformácie dohromady (spo-

ločne) tvoria jediné *svetové reformačné hnutie*. Aj v Česku a Uhorsku bola reformácia veľmi silná. Reformácii na území dnešného Česka a Slovenska však v tomto článku nevenujeme pozornosť. Je to jednak preto, lebo história našich cirkví si zasluhuje oveľa väčšiu pozornosť, než je to možné urobiť v rozsahu tohto článku. A tiež preto, že je podrobne opísaná v dostupnej literatúre uvedenej v poznámke ^{A a)-c)}. História cirkvi a priebeh reformácie na našom území preto odporúčame sledovať z tejto literatúry.

Reformované cirkvi stoja spolu s *evanjelickou cirkvou* na spoločnom základe (hlavne päť *sola*): Božie slovo je jediným pravidlom viery a spasenia – a spasenie je z milosti jedine z viery. V učení neboli medzi nimi podstatné rozdiely. Reformované cirkvi kladli len väčší dôraz na Božiu zvrchovanosť nad svetom. Z toho vyplývajú odlišnosti reformovanej cirkvi v bohoslužbách a zvlášť v cirkevnom zriadení. Bohoslužby reformovanej cirkvi sa obmedzujú jedine na kázanie Božieho slova, spoločnú modlitbu a spev. Preto boli z chrámov reformovaných cirkví odstránené všetky obrazy a sochy, ale aj oltár a na hlavné miesto bola postavená kazateľňa. Reformované cirkvi majú *presbyteriánske zriadenie* (správu)^E.

Zo Ženevy sa rozšírila reformácia po celom Švajčiarsku, do západného Nemecka, Francúzska, Talianska, Holandska, Anglicka a Škótska. Aj v Maďarsku a Poľsku vznikli reformované cirkvi. V Británii vznikli dve odlišné *evanjelikálne cirkvi* – *anglikánska cirkev* (vedená kráľom a biskupmi) a *reformovaná cirkev* (vedená presbytermi). Obe mali reformované učenie, ale odlišnú

správu. Anglikánska cirkev síce opravila svoje učenie a bohoslužby podľa Božieho slova, ale neopravila cirkevnú správu. Cirkev riadili biskupi, ale kráľ zostal svetskou hlavou cirkvi. V Škótsku bola cirkev opravená (reformovaná) úplne.

Protireformácia

Reformácia bola veľkou výzvou katolíckej cirkvi k náprave viery a života podľa Božieho slova. Predstavitelia katolíckej cirkvi sa však nápravám vzopreli. Verili v správnosť učenia, rádov (reholí) a tradície katolíckej cirkvi a nechceli uznať, že Božie slovo je jediným základom viery a života. Okrem toho požiadavky reformácie považovali za ohrozenie svojich záujmov. Začali preto boj proti reformačnému hnutiu, a tak spôsobili, že sa západná cirkev rozdelila na dva tábory, katolícky a evanjelikálny (protestantský). Oba tábory sa zápasom proti sebe stále viac od seba vzdalovali.

Protireformácia (alebo v širšom zmysle *rekatolizácia*) bola cieľavedomá snaha katolíckej cirkvi o zastavenie šírenia reformácie v 16. až 18. storočí. Jej hlavným cieľom bolo priviesť a pripútať krajiny, kde prevládla reformácia, späť ku katolíckej cirkvi. V tomto úsilí jej, žiaľ, nepriamo pomáhali aj rozpory (nejednota) medzi jednotlivými prúdmi reformácie. Protireformácia začala Tridentským snemom a založením jezuitského rehoľného rádu^F.

Tridentský snem (koncil)

Aby katolícka cirkev bola schopná bojovať proti reformácii, musela najprv presne vyjadriť svoje učenie a upevniť svoje rehole. Stalo sa to na veľkom cirkevnom sneme (koncile) v Tridante v Tirolsku, ktorý zasadal s prestávkami

v rokoch 1545-1563. Tam dostala katolícka cirkev protireformačný charakter.

Dokončenie tridentského diela sa uskutočnilo až za pápeža Pia IX. na 1. vatikánskom koncile roku 1870. Tu bola vyhlásená dogma o pápežskej neomylnosti. Bolo to vyhlásenie o *neopravitelnosti a neomylnosti pápežových prehlásení o viere a mravoch*, kedykoľvek hovorí „ex cathedra“ (z lat.; hovoriť ako nadriadený, úradne, oficiálne), a o jeho všeobecnej nadvláde a právomoci nad všetkými kresťanmi. Dogma teda stanovuje, že pápežove úradné prejavy sú pre celú cirkev záväzné.

Jezuitský rád (Spoločenstvo Ježišovo)

Krátko pred zasadaním Tridentského snemu vznikol v roku 1540 nový rád – rehoľa jezuitov. Jeho hlavným cieľom bol boj proti reformácii.

Výsledky zápasu o reformáciu

Reformácia znamenala nové obdobie v dejinách západného sveta. Okrem iného priniesla aj náboženskú slobodu (slobodu svedomia) spod nadvlády katolíckej cirkvi a kňazstva a dala podnet a priestor pre rozvoj duchovného života a rastu veriacich v evanjelium. Poukázanim na to, že aj všedná každodenná práca je službou Bohu, uvoľnila a podnietila tvorivé sily veriacich, ktoré oni dali do služby blížnym a spoločnosti, v ktorej žili. Reformácia tým priniesla nový pohľad na dejiny ľudstva s dôrazom na Bibliu ako normu života cirkvi.

V 16. storočí nebola v západnej a strednej Európe krajina, do ktorej by neprenikli reformačné snahy. V 17. storočí ani jedna z týchto krajín nezostala ušetrená protireformácie. Krajiny, ktoré sa protireformácii ubránili, si zachovali

evanjelikálny charakter. Krajiny, v ktorých protireformácia zvíťazila, sa stali buď úplne katolícke (Taliansko, Španielsko, Rakúsko), alebo sa v nich zachovali len menšie evanjelikálne cirkvi. Len pravoslávna cirkev vo východnej Európe (Rusko) a južnej Európe (balkánske štáty) nebola dotknutá ani reformáciou, ani protireformáciou. Zostala ušetrená mnohých bojov, ale nebolo jej to na prospech. Zdravo rásť môže len taká cirkev, ktorá je neustále pod tlakom a bojuje o lepšie poznanie Božieho slova a poslušnosť svojej hlave Pánovi Ježišovi Kristovi.

Evanjelikálne cirkvi po reformácii

Reformácia znova odhalila jediný základ, na ktorom môže cirkev zdravo existovať a naplňovať pôvodný Boží zámer. Tým základom je:

1. Božie slovo ako jediné pravidlo viery a života;
2. Ježiš Kristus ako jediný prostredník Boha a ľudí.

Obnova cirkvi tým však len začala. Evanjelikálne cirkvi mali na tomto základe ďalej pokračovať. Z toho pre ne vyplývali dve úlohy:

- a) Mali stále hlbšie poznávať pravdu Božieho slova a brániť ju. Tým sa neustále mali duchovne budovať a rásť v poznaní Boha.
- b) Mali rozširovať aj svoju vonkajšiu službu šírením evanjelia svetu.

Môžeme povedať, že išlo o *nápravu učenia a života cirkvi*. Oba ciele spolu úzko súviseli a ovplyvňovali sa. Správne učenie je predpokladom správneho života a správny život umožňuje upevňovanie a rast nadobudnutého poznania. V evanjelikálnych cirkvách však stále

viac silneli teologické spory – najmä medzi luteránmi a kalvínmi – a to marilo a zatláčalo do úzadia napĺňanie druhej časti ich cieľa.

Reformáciou vznikli, ako sme už uviedli, dva druhy evanjelických cirkví: *luteránske* (evanjelické augsburského vyznania) a *kalvínske* (reformované). Obe mali spoločný základ vyjadrený piatimi *sola*, ale boli medzi nimi odlišnosti. *Luteránske cirkvi* zdôrazňovali Kristovo panstvo nad jednotlivcom a usporiadanie sveta ponechávali svetskej vláde. Naproti tomu reformované cirkvi kládli dôraz na to, že Kristus je Pánom celého sveta a viedli ľudí k zodpovednosti aj za verejný poriadok a svetské zriadenie. Preto história oboch cirkví je v ďalšom už odlišná.

Luteránske cirkvi

Evanjelické cirkvi augsburského vyznania hneď po reformácii prešli obdobím ortodoxnosti (pravovernosti), ktoré trvalo asi stopäťdesiat rokov (asi do r. 1700). Toto obdobie bolo návratom k čistému a presnému učeniu podľa Božieho slova, a to predovšetkým v učení, že ospravedlnenie je skutkom jedine Božej milosti, keď Otec poslal svojho Syna Ježiša Krista, aby spasil svet (Ján 3:16). Toto bolo veľmi dôležité obdobie v živote cirkví, lebo v ňom bola vybudovaná hradba proti šíreniu falošných učení a siekt.

Cirkev neustále potrebuje presné a jasné učenie. Výklad a interpretácia Písma je však už ľudské dielo a ako také potrebuje neustále kontrolu, dopĺňovanie a opravu, korekciu podľa Božieho slova. Nedostatkom ortodoxnosti bolo, že *cirkevné učenie* preceňovala a vyzna-

nie viery (konfesiu) svojej cirkvi často kládla na úroveň Božieho slova. Kresťanstvo nie je len (cirkevné) učenie, ale predovšetkým život v poslušnosti Bohu a jeho slovu. Členovia cirkvi často upadali do *cirkevnickta*, do podriadenosti svojim vlastným *cirkevným nariadeniam*. Pre prílišné zdôrazňovanie rozdielov v učení sa *luterské* a *reformované* cirkvi navzájom odcudzovali, vzdalovali sa jedna druhej a zabúdali na spoločný základ.

Nedostatky obdobia ortodoxnosti sa snažil napraviť *pietizmus*. Tento smer bol v luteránskych cirkvách v rozkvet v rokoch 1675-1760. Zdôrazňoval, že dôležitejšia než učenie je vnútorná vrúcna zbožnosť a čistý život naplnený láskou k Ježišovi Kristovi a ľuďom.

Po pietizme vznikol nový smer, tzv. *racionalizmus* (od lat. *ratio* = rozum). Toto obdobie poznáme pod názvom *osvietenstvo*. Na rozdiel od ortodoxnosti ho nevyvolalo poznanie evanjelia, ale rozvoj svetskej vedy. Kým 17. storočie bolo storočím protestantskej *ortodoxie*, 18. storočie je známe ako storočie *osvietenstva*, alebo aj *vek rozumu*. Osvietenstvom predovšetkým pokračuje renesančný humanizmus.

Osvietenstvo

Je to hnutie vyvolané úsilím o *rozumové* poznanie sveta, prírodných zákonov a spoločenského poriadku, ktoré odmietalo cirkevné (náboženské) učenie a poriadok. Osvietenstvo spočiatku nevidelo žiaden rozpor medzi svojim záujmom o poznanie sveta a kresťanstvom. Svoj protináboženský charakter získalo až reakciou na ortodoxiu, náboženské vojny v období protireformačných bo-

jev a pietistické zdôrazňovanie citov. Osvietenský svetonázor zvíťazil najskôr v krajinách politickej slobody – v Holandsku a Anglicku, potom v ostatných krajinách západnej a strednej Európy.

Základnou myšlienkou osvietenského svetonázoru je výslovne *intelektualizmus*. Namiesto prijímania autorít predchádzajúcich storočí nastupuje nekompromisné hľadanie samostatného a nezávislého poznania. Nič nie je prijímané, čo neprejde kontrolou rozumu. Je odmietaná askéza a zdôrazňovanie večnosti a cirkevnosti.

Predstavitelia osvietenstva boli hlboko zaujatí úsilím o poznanie prírody, života a jeho zákonitostí. Ich (vedecké) poznanie im odhalovalo, že biblický obraz sveta je odlišný od ich poznatkov, a boli presvedčení, že všetko dianie v prírode má prirodzené príčiny. Odmietali vieru v zázraky. Panovačnosť obzvlášť katolíckej cirkvi ich utvrdovala v presvedčení, že spoločenský poriadok, v ktorom vládne šľachta a cirkev, nie je spravodlivý, lebo prekáža rozvoju spoločnosti a voľnému mysleniu. Vo svete unavenom náboženskými vojnami mali osvietenci vplyv na myslenie vzdelaných vrstiev a prinášali myšlienky humanity (ľudskosti) a tolerancie (náboženskej znášanlivosti). Preniknutím osvietenstva do spoločnosti cirkvám vznikla úloha vyrovnať sa s myšlienkami, ktoré osvietenstvo prinieslo.

a) *Reakcia katolíckej cirkvi*. Katolícka cirkev sa v bojoch s reformáciou snažila prekonať nápadné neporiadky v cirkvi a povzniesť vzdelanie a mravnú úroveň kňazov a ľudu. Jej hlavné úsilie však smerovalo k obnove autority a moci cirkvi a pápežstva v presvedčení, že

je jedinou pravou cirkvou a že jej je Kristom zverená moc nad svetom. Najúčinnejšou pomocou v tomto úsilí jej bol jezuitský rád a úradníci inkvizície (ľudia, ktorí vyhľadávali a vyšetrovali údajných kacírov).

Duch osvietenstva stále hlbšie prenikal do sveta a nachádzal živnú pôdu obzvlášť v krajinách, kde zvíťazilo rímske katolíctvo; vzbudzoval tam silný odpor predovšetkým proti jezuitom. To priviedlo pápeža Clementa XIV. k rozhodnutiu, že v roku 1773 zrušil jezuitský rád. Pápež Pius VII. však v roku 1814 jezuitský rád obnovil, obnovil index zakázaných kníh a odsúdil biblické spoločnosti, ktoré šíрили Bibliu do všetkých národov. Za pápeža Pia IX. bola na Prvom vatikánskom koncile roku 1870 vyhlásená dogma o pápežskej neomylnosti. O tomto sme už písali vyššie.

b) *V evanjelikálnych cirkvách* a krajinách, kde tieto mali väčšinu, prebiehal boj s osvietenstvom inak. Autoritou im bolo Božie slovo a nie cirkevní predstavitelia, učenia a rády. Sami predsa v mene Ježiša Krista urobili radikálnu kritiku cirkvi. Aj rozdelenie evanjelikálnych cirkvi im pripomenulo, že biblické svedectvo je možné vykladať rôzne a na rôzne veci klásť odlišný dôraz. Evanjeliakom nešlo o vládu nad svetom, ale o službu na spasenie. Vyrovnanie sa s osvietenstvom a jeho filozofiou neriešili bojom s ním ako katolícka cirkev. Biblickí veriaci rozpoznavali, že názory osvietenstva sú v rozpore s biblickou vierou v živého Boha, ktorý sa zjavil v Ježišovi Kristovi, a odmietli ich.

Všetky cirkvi, ako katolícka, tak aj evanjelikálne, sa vplyvom osvietenstva dostali do novej situácie. Vedľa nich

vznikal nový svet nezávislý na viere v Boha, svet sebedomý a plný nádeje, že sa mu podarí vyriešiť všetky otázky a problémy človeka pomocou vedy a humanizmu.

Život evanjelikálnych cirkví

Duchovný život evanjelikálnych cirkví pokračoval ďalej. Vznikali nové smery a nové cirkvi. Nové smery nadväzovali na predchádzajúce. Každý z nich nejakým spôsobom cirkvi prospel, pretože zvlášť zdôraznil niektorú stránku evanjelia. Predsa sa však žiadnemu z nich nepodarilo vystihnúť, že Boh je zvrchovaný Pán všetkého a my sme vo všetkom odkázaní na jeho milosť tak, ako to vystihla reformácia v 16. storočí.

Kalvínske cirkvi

Z cirkví, ktoré vznikli pod vplyvom švajčiarskej reformácie, mali zvláštnu históriu cirkvi v Anglicku (anglikánska cirkev) a Škótsku (reformovaná cirkev) – písali sme o tom už vyššie. Anglikánsku cirkev riadili biskupi, ale kráľ zostal svetskou hlavou cirkvi.

Kristovej cirkvi nemôže byť jedno, kto ju riadi. Nemôže ju riadiť svetská moc. Musí sa brániť, keď ju chce svetská moc zneužiť pre svoje ciele, ktoré nemajú nič spoločné s Božím riadením. Tak to bolo v Anglicku, kde sa králi chceli stať absolútnymi panovníkmi, a preto zvyšovali svoju moc nad biskupmi a cirkvou a podstatne zasahovali do života cirkvi. V tejto situácii vzniklo hnutie *puritánov* (z lat. *purus* = čistý). Podľa vzoru škótskej cirkvi chceli spočiatku očistiť len bohoslužby od všetkého, čo odporuje Písmu a čo anglikánska cirkev zachovávala (obrad, rúcha, atď.). Neskôr sa však zamerali aj na odstránenie biskup-

ského zriadenia (správy) a kráľovskej zvrchovanosti nad cirkvou. Vznikli veľké boje a puritáni boli väznení, popravováni a vyhánaní zo svojej vlasti. V týchto bojoch sa puritánske hnutie rozdelilo na dva smery: na *presbyteriánov*^E a *kongregacionalistov*^G.

Presbyteriáni chceli nahradiť biskupské zriadenie anglikánskej cirkvi presbyteriánskym, ale zachovať jednotné vedenie cirkvi. *Kongregacionalisti* (z lat. *congregatio* = združenie) alebo tiež *independenti* (t.j. nezávislí) sa chceli odtrhnúť od anglikánskej cirkvi a vytvoriť cirkev bez ústredného vedenia, v ktorej by každý zbor bol úplne samostatný. Takmer sto rokov trvajúce boje vyvrcholili v náboženskej, politickej a sociálnej revolúcii vedenej Oliverom Cromwellom (1649-1658). Cromwellovo vojsko bojovalo s podobným náboženským zápalom ako husiti nielen o čistotu cirkvi, ale aj proti politickej samovláde kráľov. Cieľ bol dosiahnutý a tolerančným aktom z roku 1689 sa dostalo Anglicku náboženskej slobody. Vtedy vznikla v Anglicku *presbyteriánska* a *kongregačná* cirkev.

Náboženská a občianska sloboda bola v Anglicku taká veľká, že bez prekážky vznikali nové evanjelikálne cirkvi. Ich vyznanie bolo v podstate vyznanie reformované a líšili sa navzájom hlavne riadením a bohoslužobným poriadkom. Jednou z nich bola cirkev *baptistov* (od gr. *baptizó* = ponoriť) a neskôr (1739) cirkev *metodistov* (metóda = cesta, postup).

Baptisti krstili len dospelých na základe osobného vyznania viery úplným ponorením do vody. Táto cirkev od počiatku zdôrazňovala bratskú lásku a pomoc, pravdivosť a znášanlivosť.

Metodisti mali vplyv na všetky cirkvi. Zdôrazňovali, aby sa človek úplne obrátil k Bohu. Takýto človek si pamätá deň a hodinu, kedy sa k Bohu obrátil. Najprv je človek *povoláný* evanjeliom, potom je *osvietený* Svätým Duchom a pozná svoju vinu a až potom môže dôjsť k pravému *pokániu* a *viere*, čo sú známky pravého obrátenia. Vrcholom Božej cesty je posvätenie, o ktorom metodisti verili, že sa môže dosiahnuť už na zemi. Veriaci sú povinní volať svojich blížnych k tejto Božej ceste spasenia.

Nedokončená reformácia

Pán a hlava Cirkvi zveril svojim nasledovníkom dvojakú úlohu: *kázať* evanjelium po celom svete a *slúžiť* si navzájom a svetu tak, ako to prikázal v Písme (Matúš 28:18-20). Táto dvojaká úloha sa nemení, ale cirkev musí v každej dobe prosiť Boha, aby jej dal pochopiť, akým spôsobom má túto úlohu splniť, a nechať sa ním v tom viesť.

Dokým cirkev plnila toto svoje dvojaké poslanie, bola pozhnaním. Keď sa však sama odchýlila od poslušnosti svojmu Pánovi, muselo dôjsť k reformácii. Reformácia sa snažila, aby sa celá cirkev vrátila k svojmu pôvodnému poslaniu a stavu, v akom bola v dobe apoštolov Ježiša Krista. Nedosiahla však úplne svoj cieľ. Rímsko-katolícka cirkev v podstate zotrvala na svojom odklone od ranej cirkvi, aj keď sa usilovala o prekonanie očividných chýb, do ktorých pred reformáciou upadla.

Úspech reformácie bol v návrate k biblickému učeniu o Božej zvrchovanosti, k Písmu ako jedinému pravidlu života a viery, k učeniu o spasení hriešnikov milosťou jedine z viery v evanjelium

bez zásluh človeka a k učeniu o jedinom prostredníkovi medzi Bohom a ľuďmi, ktorým je Ježiš Kristus z Nazareta. To, čo reformácia cirkvi prinavrátila, je vyjadrené v piatich reformačných *sola* (*jedine...*). Je to Božie zjavenie reformátorom, je to odkaz nemenný a pre cirkev a jej učenie platný aj dnes!

Pravoslávna cirkev nebola reformáciou vôbec dotknutá. Avšak aj evanjelikálne cirkvi od svojho vzniku značne utrpeli hlavne tým, že nezotrvali na výdobytkoch a odkaze reformácie, sformovaných predovšetkým v menovaných *piatich reformačných sola*.

Ďalším ich nešťastím je rozdrobenie sa na množstvo cirkví a hnutí, ku ktorému od samého počiatku reformácie (31. október 1517) došlo a neustále dochádza. Aj evanjelikálne cirkvi v učení a živote často podliehali vplyvom porušeného sveta. Alebo upadali do opačnej krajnosti – zahľadené samy do seba a svojich vieroučných vyhlásení zabudli na poverenie zvestovať evanjelium celému svetu. Tým strácali vplyv na svet a na svojich vlastných členov a stávali sa slabé v napĺňaní poslania, ktoré bolo cirkvi zverené jej Pánom. Reformácia preto nie je minulosťou, ale trvalá úloha aj v dnešných dňoch. Reformácia nie je dokončená a evanjelikálne cirkvi majú stále čo reformovať.

Význam protestantskej reformácie je v plnej šírke ťažko doceniť. Napriek tomu, že bola súčasťou širokého kultúrneho a politického pohybu, vidíme v nej Boží zásah do dejín cirkvi, ktorú reformátori princípom *sola scriptura* (*jedine Písmo*) vrátili naspäť k autorite apoštolov a prorokov a prostredníctvom princípu *sola fide* (*jedine vierou*)

k prijímaniu celého spasenia jedine z Božej ruky. Skutočnosť, že nie celá cirkev poslúchla výzvu k návratu, ale došlo k deleniu a triešteniu cirkvi a ten fakt, že ani reformačná časť cirkvi tieto princípy neuskutočnila dôsledne, ale zanedlho aj sama upadla do nesprávnosti, nič neuberá na jase svetla Evanjelia, ktoré reformácia opäť rozsvietila. Toto musíme mať pri pohľade späť stále na pamäti, a tiež aj to, že protestantská reformácia ešte stále nie je ukončená.

Najsmutnejším dátumom novodobých dejín cirkvi je 31. október 1999 a mesto Augsburg. Reprezentanti *rímsko-katolíckeho náboženstva* a *Svetového luteránskeho zväzu* si vybrali presne ten istý deň a miesto, ako to bolo na začiatku protestantskej reformácie, aby podpísali dokument s názvom *Spoločné vyhlásenie k učeniu o ospravedlnení*.

Učenie o ospravedlnení hriešnika je kľúčovým učením, ktoré oddeľuje rímsky katolicizmus od protestantských cirkví (protestantizmu). V tomto vyhlásení sa síce uvádza, že obe strany rovnako chápu ospravedlnenie hriešnika *Božou milosťou skrze vieru v Krista*, ale v príslušnej formulácii chýba najdôleži-

tejšie slovo a to je: *samotnou – samotnou vierou*. Práve o toto slovo sa v reformácii v otázke ospravedlnenia bojovalo! *Sola fide – samotnou vierou* (čiže *jedine vierou*) je jeden z piatich reformačných princíпов. Rímska cirkev neučí *sola fide*. Rímsko-katolícke náboženstvo je stále založené, okrem iného, na *sviatostiach* (sakramentalizme). Katolícka cirkev stále učí, že Ježiš Kristus zanechal svojej neveste, Kristovmu telu, systém náboženských obradov, cez ktoré je človek, ktorý sa ich zúčastňuje, ospravedlnený (spasený).

Evanjelikálne cirkvi a zbory, ktoré podpísali alebo sa prihlásili k tomuto *Spoločnému vyhláseniu* a zjednotili sa v učení o ospravedlnení hriešnika s rímskou katolíckou cirkvou, sa tým navrátili „do jej lona“, vrátili sa do obdobia pred 31. október 1517. Tým zapreli a zavrhlí svoju vlastnú podstatu (korene) z roku 1517 a svetlo, ktoré protestantská reformácia do cirkvi priniesla. Táto udalosť nás však už privádza k pohľadu do budúcnosti a k udalostiam predpovedaným knihou Zjavenie – Pánov príchod sa blíži. *Maran atha!*

Drahoslav Vajda

Zdroje a poznámky

- A) *História cirkvi pokrýva obdobie približne 2 000 rokov. Jej štúdium je preto samo osebe obšiahla a náročná práca, čo je mimo možnosti autora tohto článku. Preto je článok postavený na diele iných a sú v ňom použité myšlienky a texty z nasledovných zdrojov:*
- a) Pavel Hanes, Dejiny kresťanstva (skriptá), vydalo Združenie evanjelikálnych cirkví v SR, Banská Bystrica 1998, A4, 429 strán, ISBN 80-88945-01-1. Poznámka autora článku: Túto publikáciu považujem z domácich dostupných zdrojov za najpodrobnejšie a najrozsiahlejšie spracovanú históriu cirkvi. Jej autor si za ňu zaslúži obdiv a poďakovanie.*
 - b) Štěpán Šoltés, Dějiny křesťanské církve, Kalich 1990, A5, 160 strán. ISBN 80-7017-204-5*
 - c) Ján Hudec, Pútnici na úzkej ceste, A-Alef Ostrava 1999, A5, 275 strán. ISBN-80-85237-62-8*
- B) *Životné príbehy reformátorov a ich služba sú zaujímavé a hodné pozornosti a štúdia.*

- C) *Slovom evanjelikálne sa označujú protestantské cirkvi všeobecne.
Slovom evanjelické sa označujú protestantské cirkvi, ktoré vznikli pod vplyvom nemeckej (Lutherovej) reformácie a pridružajú sa augsburgského vyznania.*
- D) *Označenie pre historické územie, zodpovedajúce dnešnému Holandsku, Belgicku, Luxembursku a časti severného Francúzska.*
- E) *presbyteriánske zriadenie (správa) – cirkev nemá biskupov, ale ju na rôznych úrovniach obvykle vedú volené rady starších (staršovstvo)
presbyterián (gr.) – príslušník protestantskej cirkvi, ktorá nemá biskupov, ale na jej čele stojí rada starších*
- F) *rehoľa (lat.) (niekedy aj rehoľný rád alebo rád) – je náboženská spoločnosť, združujúca mužov alebo ženy v osobitných komunitách a s istým zameraním a cieľom, v ktorej členovia skladajú doživotné alebo dočasné sľuby schválené pápežom (v katolíckej cirkvi) alebo inou cirkevnou vrchnosťou. Keď príslušníci rehole žijú v kláštoroch, hovorí sa o kláštornej reholi alebo kláštornom ráde.
rehoľník (rehoľníčka) – člen daktorej rehole, rádu; rehoľníci nemusia nutne žiť v kláštoroch (napr. rytierske rády)
mních (mníška) – člen kláštornej rehole; mnísi žijú obvykle v kláštoroch*
- G) *kongregacionalista (lat.) – príslušník protestantskej cirkvi, ktorej každý zbor je samostatný*

Pestún vedúci ku Kristovi

*zákon bol naším pestúnom, vedúcim nás ku Kristovi,
aby sme boli ospravedlnení z viery
Galatským 3:24*

Keď novozákonné Písmo vysvetľuje evanjelium a cestu spásy, hovorí, že zákon bol naším pestúnom, ktorý nás viedol ku Kristovi. Hĺbka a bohatosť tejto výpovede je veľká. Stojí za pozornosť. V tomto článku sa chceme pozrieť, akú úlohu zohral zákon v dejinách spásy národov, v Božom pláne spasit' hriešnikov. V akom zmysle bol zákon pestúnom a prečo? A keď bol pestúnom zákon, ktorý presne alebo aký zákon to bol? Čo musel zákon v nás spôsobiť, aké dielo vykonať, aby nás priviedol ku Kristovi, aby sme nakoniec boli ospravedlnení z viery a spasení pre večnosť?

Zákon ako zmluva postavená na skutkovej poslušnosti

Zákon, o ktorom apoštol Pavol hovorí ako o pestúnovi, je Mojžišov zákon. Boh dal zákon izraelskému národu cez prostredníka Mojžiša po tom, ako ich vyviedol z otroctva v Egypte a v súvislosti s účelom, kvôli ktorému ich vyviedol z otroctva v Egypte. V treťom mesiaci od vyjdenia z Egypta doputoval

Izrael na Sinajskú púšť (Exodus kapitola 19)⁰¹. Boh povolal Mojžiša na vrch Sinaj (nazývaný aj Horeb) a tam s ním hovoril. Dal mu zákon, ktorý mal odvtedy platiť pre izraelský národ. Tento zákon predstavoval podmienky zmluvy medzi Bohom a izraelským národom, po splnení ktorých izraelský národ získa zmluvou

(zákonom) garantovanú odplatu (požehnaní). To, že zákon predstavoval podmienky zmluvy a že táto zmluva bola založená na skutkovej poslušnosti, vidieť zreteľne už z prvého stretnutia medzi Bohom a Mojžišom, ku ktorému došlo s cieľom uzavrieť túto zmluvu. *„Tak teraz ak naozaj budete poslúchať môj hlas a budete zachovávať moju zmluvu, budete mi zvláštnym vlastníctvom nad všetky národy, lebo veď moja je celá zem. A vy mi budete kráľovstvom kňazov a svätým národom. To sú tie slová, ktoré budeš hovoriť synom Izraelovým“* (Exodus 19:5-6).

Mojžiš bol prostredníkom zmluvy a cez neho bol daný zákon. Preto je tento zákon nazvaný „Mojžišov zákon“ (napríklad Józua 8:31; 1. Kráľov 2:3; Ezdráš 3:2; Nehemiáš 8:1; Daniel 9:11; Lukáš 2:22; 1. Korintským 9:9; Židom 10:28; Skutky 13:39, 15:5). O tejto zmluve budeme v ďalšom hovoriť aj ako o „mojžišovskej zmluve“, čím chceme poukázať na to, že zmluva bola uzavretá prostredníctvom Mojžiša. Svojou povahou, svojím charakterom je to „zmluva skutkov“^(A), pretože to, čo zmluva sľubuje a čo má doceliť pre zmluvnú stranu (izraelský národ), je podmienené skutkovou poslušnosťou (činením skutkov stanovených Mojžišovým zákonom): *„... ak naozaj budete poslúchať môj hlas a budete zachovávať moju zmluvu“* (Exodus 19:5). V tomto verši Boh hovorí o „zachovávaní zmluvy“, ktorú práve ide uzavrieť s izraelským národom prostredníctvom Mojžiša. A keď hovorí, „ak budete poslúchať môj hlas“, má na mysli všetky slová, ktoré vyriekne ako prikázania zákona počas toho, ako Mojžiš opako-

vane vyjde na vrch, aby mu Boh tieto prikázania (zákon) oznámil.

Väčšina zákona bola odovzdaná na Sinajskej púšti, keď Boh hovoril s Mojžišom na vrchu Sinaj. Okrem knihy Exodus je zákon zapísaný aj v knihách Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Zmluva medzi Bohom a izraelským národom bola na Sinaji aj uzavretá, a to rituálnym spôsobom s kropením krvou. Túto zmluvu budeme nazývať aj Sinajská zmluva, pretože bola uzavretá na Sinaji (Exodus kapitoly 19-24). Mojžišov zákon je vyjadrený či definovaný v písomnej podobe vo forme „knihy zmluvy“ (Exodus 24:7), nazývanej aj „knihá zákona“ (Deuteronomium 29:21, 30:10, 31:26; Galatským 3:10).

Pred vstupom do zaslúbenej krajiny, v Moábskej zemi (v Zajordánii), Mojžiš nielen zrekapituluje zákon daný Bohom vo forme Sinajskej zmluvy (Deuteronomium kapitoly 1-30), ale ako prostredník uzavrie s izraelským národom aj ďalšiu zmluvu, Moábsku zmluvu (Deuteronomium kapitoly 29-30). Moábska zmluva predstavuje obnovenie, potvrdenie a rozšírenie Sinajskej zmluvy (Deuteronomium kapitoly 1-30). Mojžišovskú zmluvu môžeme teda chápať ako Sinajsko-Moábsku zmluvu. Ako Sinajská, tak aj Moábska zmluva je zmluva skutkov. Preto aj celý Mojžišov zákon (mojžišovská zmluva) predstavuje zmluvu povahy skutkov. Uzavretie tejto zmluvy je teda proces s dvomi hlavnými dejstvami: na Sinajskej púšti (tri mesiace po vyjdení z Egypta) a v Moábskej zemi (za Jordánom, tesne pred vstupom do zaslúbenej krajiny). Pozrime sa na tento proces bližšie a podrobnejšie.

Zákon bol oznámený Mojžišovi najskôr ústne a Mojžiš ho ústne aj odovzdal izraelskému národu. Pri tejto príležitosti je zákon nazvaný „*všetky tieto slová, ktoré mu prikázal Hospodin*“ (Exodus 19:7). Izraelský národ zákon prijme: „*A odpovedali, všetok ľud spolu, a riekli: Všetko, čo hovoril Hospodin, budeme robiť. A Mojžiš zanesol odpoveďou slová ľudu k Hospodinovi*“ (Exodus 19:8). Následne Boh hovoril k izraelskému ľudu prostredníctvom Mojžiša a dal im zákon v podobe *desiatich prikázaní*, čiže *desatora* (Exodus 20:1-17). Okrem desatora im dal Boh aj ďalšie prikázania, ktoré sú tiež súčasťou zákona a zmluvy (Exodus 20:24 až Leviticus 27:34, Numeri aj Deuteronomium). Desatoro je jadro, gro, sumár zákona. Ostatné prikázania (ustanovenia, nariadenia, sudy) tento sumár rozmieňajú na drobné, aplikujú do konkrétnych životných situácií, stanovujú aj tresty a pokuty. Tieto ostatné prikázania sú nazvané aj „*sudy*“ (Exodus 21:1). Voľne povedané, v našej modernej dobe si ich môžeme predstavovať ako vyhlášky alebo vykonávacie predpisy. Pre izraelský národ plnia takú funkciu ako dnes legislatíva štátu. Spravujú záležitosti občiansko-právne (manželstvo, rozvod, pôžička...),

obchodné a pracovno-právne (otroctvo, „*vzťah nadriadený a podriadený*“, poctivosť v obchodovaní...), trestno-právne (vražda, únos, ublíženie na zdraví, krádež, krivé svedectvo, požiar, spôsobenie škody, znásilnenie, smilstvo, cudzoložstvo...) atď., ale navyše a hlavne definujú a riadia vzťah k Bohu a bohoslužbu (svätosť, čistota, milosrdenstvo, bohoslužba, kňazi, obrady, obete, sviatky a slávnosti). Cieľom týchto prikázaní je *vymôcť* a *dosiahnuť* to, čo je *meritom* (podstatou) *desatora*, čo sa v úplnosti a výsostným spôsobom dá zhrnúť ako *milovanie Boha a milovanie blížneho*. Inak povedané, účelom prikázaní je *docieliť* u Božieho ľudu lásku, vernosť, poslušnosť, svätosť a lojalnosť voči svojmu Bohu a spravodlivosť, lásku, dobro a milosrdenstvo medzi ľuďmi navzájom.

Zmluvnou odplatom (mzdou) Mojžišovho zákona pri naplnení zmluvy je, že izraelský národ bude Bohu zvláštnym vlastníctvom, svätým národom a kráľovstvom kňazov (Exodus 19:5-6). Aj táto zmluvná odplata je postupne rozmieňaná na drobné podobne, ako je desatoro rozmieňané na drobné množstvom prikázaní, aplikovateľných do rôznych životných situácií. Napríklad: „*Lebo ak budeš naozaj poslúchať jeho hlas, a budeš činiť všetko, čo budem hovoriť, vtedy budem nepriateľom tvojich nepriateľov a budem sužovať tých, ktorí ťa sužujú*“ (Exodus 23:22). Alebo: „*Ale budete slúžiť Hospodinovi, svojmu Bohu, a požehná tvojmu chlebu a tvojjej vode, a odstránim nemoc z tvojho streda. Nebude takej, ktorá by potratila, ani neplodnej v tvej zemi. Vyplním počet tvojich dní*“ (Exodus 23:25-26). Neskôr sú uvedené celé zoznamy požehnaní.

Zmluvné odmeny (požehnaní) sú však vždy a striktné podmienené skutkovou poslušnosťou. Podobne aj sudy (pokuty a tresty) sú rozmieňané na drobné a neskôr sú uvedené celé zoznamy zlorečerstiev (kliatby). Kliatby (zlorečerstvá) sú (zmluvnou) mzdou za neposlušnosť zákonu.

Mojžiš opätovne vystúpil k Bohu na vrch a opäť priniesol ľudu prikázania zákona: „Potom prišiel Mojžiš a rozpovedal ľudu všetky slová Hospodinove i všetky sudy“ (Exodus 24:3). Všimnime si, že „zákon“ je tu opísaný ako „všetky slová Hospodinove i všetky sudy“. A ľud opäť zákon ako zmluvu skutkov prijal a povedal, že to bude činiť (Exodus 24:3). Zákon odteraz nabral písomnú podobu: „A Mojžiš napísal všetky slová Hospodinove...“ (Exodus 24:4). Pri tejto príležitosti (Exodus 24:5-8) je zároveň zmluva uzavretá rituálnym spôsobom (potrebná je preliata krv a kropenie krvou) medzi Bohom a izraelským národom prostredníctvom Mojžiša (Mojžiš v úlohe prostredníka zmluvy). Pri uzavretí zmluvy je zákon (teraz už v písomnej podobe) prečítaný ľudu a ďalej už existuje v podobe knihy, nazývanej „knih zmluvy“ (Exodus 24:7) alebo aj „knih zákona“ (napríklad Deuteronomium 29:21; Józua 8:34; Galatským 3:10).

Slová „zákon“ a „zmluva“ sú tu vzájomne zameniteľné. Je to tak preto, lebo zákon predstavuje podmienky zmluvy a dokonca definuje aj zmluvné odmeny (požehnaní) a zmluvné pokuty, (tresty a kliatby). V našom modernom chápaní by sme mohli povedať, že Mojžišov zákon je svojou povahou „zmluva o dielo“ alebo „zmluva o vykonaní práce“. Mojžišovská zmluva je teda postavená na

zákone. Keďže ide o zákon skutkovej poslušnosti, na čom stavia aj novozákonné Písmo a hovorí veľmi presne a špecificky v tejto súvislosti o „skutkoch zákona“ (Rímskym 3:20, 3:28, 9:32; Galatským 2:16, 3:2, 3:10), mojžišovská zmluva, ako sme už uviedli aj vyššie, je svojou povahou (charakterom, podstatou) *zmluvou skutkov*.

Pred vstupom do zaslúbenej krajiny Mojžiš rekapituluje Sinajskú zmluvu (zákon). Táto rekapitulácia zákona sa stáva súčasťou Moábskej zmluvy. Prikázania (ustanovenia a sudy) Sinajskej zmluvy sú nielen obnovené, ale aj rozšírené a pribudnú aj ďalšie prikázania (Deuteronomium kapitoly 4-30). Celý tento celok zákona (súbor, dnes by sme moderne povedali zbierka zákonov) nazývame „Mojžišov zákon“. To, že zákon je pre izraelský národ zmluvne záväzný (pod hrozbou trestu smrti), vidíme aj z rituálu uzavretia tejto zmluvy: „Vtedy vzal Mojžiš krv a pokropil ľud a riekol: Hľa, toto je krv zmluvy, ktorú učinil s vami Hospodin nad všetkými týmito slovami“ (Exodus 24:8).

Po rituálnom uzavretí zmluvy vyšiel Mojžiš opäť na vrch a dostal *desatoro prikázaní*, zapísaných na *kamenných doskách* priamo prstom Božím (Exodus 24:12, 32:15-16). Zákon je pri tejto príležitosti nazvaný „kamenné dosky a zákon a prikázanie“ a kamenné dosky Písmo nazýva „dosky svedectva“ (Exodus 32:15). Následne dal Boh prikázania o svätostánku, o kňazoch, o obetiach, o umývaniach a očisťovaníach, o bohoslužbe (Exodus 25-31). Počas toho, ako Boh dával Mojžišovi na vrchu prikázania o pravej bohoslužbe, izraelský ľud, ten istý, ktorý sa zaviazal poslúchať zákon

a dodržiavať všetky prikázania (okrem iného, že nebude mať iných bohov a neučiní si zhmotnenej podoby Boha, a dokonca aj prikázania o oltári), sa pustil do ohavnej modloslužby (zlaté teľa).

Keď Mojžiš uvidel zlaté teľa a modlárstvo ľudu, v hneve kamenné dosky rozbil (hodil ich o zem, Exodus 32:19). Je to obraz toho, že izraelský národ zrušil Božiu zmluvu. Boh tento ľud nezavrhol nadobro a nevytrel z existencie len preto, lebo kvôli prostredníkovi Mojžišovi^{B)} sa nad nimi zľutoval (Exodus 32:7-14). Tým, že ich nevytrel spod zmluvy, dostali opäť šancu byť Božím ľuďom, jeho zvláštnym vlastníctvom, avšak stále na základe poslušnosti zákona. A práve preto, že ostali pod zmluvou skutkov, navštívil ich časnými trestami, pretože odplata za neposlušnosť je podľa zmluvy skutkov trest (Exodus 32:31-35). Je paradoxné^{C)} a pozoruhodné, že pod zmluvou skutkov je pre Boží ľud milosťou už aj to, že Boh obmedzil svoju prítomnosť uprostred nich z dôvodu, že sú tvrdej šije (neposlušní) a keby s nimi ostal prebývať, musel by ich pozabíjať (Exodus 33:2-11).

Po týchto udalostiach dal Boh Mojžišovi druhé kamenné dosky (Exodus 34). Boli také isté ako tie prvé a aj na tieto Boh sám napísal svoj zákon (desatoro prikázaní). Zároveň mu dal aj ďalšie prikázania, ktoré Mojžiš zapísal do knihy zákona: „A Hospodin riekol Mojžišovi: *Napíš si tieto slová...*“ (Exodus 34:27). Prikázania zákona predstavujú podmienky zmluvy: „... *lebo na základe týchto slov učinil som zmluvu s tebou a s Izraelom*“ (Exodus 34:27). Na kamenných doskách však bolo napísaných len desatoro prikázaní: „... a napísal na

dosky slová zmluvy, desať slov“ (Exodus 34:28). Desať prikázaní je tu nazvaných jednoducho „desať slov“.

Zákon okrem prikázaní obsahuje aj definíciu odmien za poslušnosť a pokút a trestov za neposlušnosť. Trest smrti bol napríklad za modlárstvo, za viaceré sexuálne hriechy (charakteru smilstva a cudzoložstva) či za nedodržanie prikázania o sobote. Pre zmluvu skutkov (Mojžišov zákon) je charakteristické, že predkladá dve cesty (Leviticus 26:3-39):

1. Poslušnosť, ktorá je odmenená požehnaniami, pričom najvyšším a konečným požehnaním je, že Boh bude svojmu ľudu Bohom a bude prebývať uprostred nich (až na veky);
2. Neposlušnosť, ktorá je „odmenená“ (potrestaná) trestami, Božím hnevom a prekliatím, pričom konečným trestom je definitívna záhuba a zatratenie.

Podmienka poslušnosti „*ak budete chodiť v mojich ustanoveniach a budete ostríhať moje prikázania a budete ich činiť*“ je zreteľne vyjadrená v Leviticus 26:3. Zoznam požehnaní podmienených poslušnosťou je uvedený vo veršoch 4-13 a vrcholí Božím prebývaním uprostred svojho ľudu: „*A dám svoj príbytok do vášho streda, a nebude si vás oškľiviť moja duša. A budem sa prechádzať medzi vami a budem vám Bohom, a vy mi budete ľuďom*“ (Leviticus 26:11-12). Tu im znova sľubuje, že ak budú skutočne poslúchať, bude prebývať v ich strede a bude im Bohom a oni mu budú ľuďom. V Leviticus 26:14-15 je opísaná neposlušnosť: „*Ale ak by ste ma neposlúchali a nečinili by ste všetkých týchto prikázaní a keby ste zavrhlí moje*

ustanovenia, a vaša duša keby si zošklivila moje súdy, takže by ste nečinili všetkých mojich prikázaní a zrušili by ste tak moju zmluvu.“ Následne je definovaná odpata za neposlušnosť (verše 16-39) ako zoznam trestov (prekliatí). Predloženie týchto dvoch ciest, týchto dvoch scenárov, končí záverečnou klauzulou: *„Toto sú ustanovenia, súdy a zákony, ktoré dal Hospodin medzi seba a medzi synov Izraelových na vrchu Sinai prostredníctvom Mojžišovým“* (Leviticus 26:46). Tu je teda zmluva (zmluva skutkov, Mojžišov zákon) opísaná slovami „ustanovenia, súdy a zákony“. Podobnou klauzulou končí celá kniha Leviticus: *„To sú prikázania, ktoré prikázal Hospodin Mojžišovi na vrchu Sinai, aby ich oznámil synom Izraelovým“* (Leviticus 27:34). Tu je Mojžišov zákon opísaný jednoducho slovom „prikázania“.

V Moábskej zemi pred vstupom do zaslúbenej krajiny je Sinajská zmluva obnovená, opätovne potvrdená, a to hlavne preto, lebo do zaslúbenej krajiny nevojde pokolenie, ktoré bolo neverné a zhrušilo pri prešpehovaní zaslúbenej krajiny (vymrelo počas 40 rokov putovania po púšti, lebo sa vzoprelo Božiemu príkazu vojsť a dedične zaujať krajinu – s výnimkou Kálefa a Jozua). Len ich následné pokolenie (deti) vojde do zaslúbenej krajiny, a tak je potrebné zmluvu zákona obnoviť pre novú generáciu, aby sa podľa nej riadila v zaslúbenej krajine. Ani Mojžišovi nie je dané vojsť do Kanaánu. Jeho úlohu preberá Jozua.

Keď Mojžiš rekapituluje udalosti od vyslobodenia z Egypta až po príchod do Moábskej zeme, ktoré sú dôkazom toho, že Boh sa stará s veľkou mocou

o svoj ľud, čo je veľkým svedectvom o Bohu a jeho ľuďe aj okolitým národom, prikazuje ľudu zachovať toto svedectvo aj pre ďalšie generácie. Spolu s rekapituláciou tohto svedectva rekapituluje ľudu aj zákon (Sinajskú zmluvu). Popri tejto rekapitulácii sú niektoré prikázania nielen obnovené, ale aj rozšírené a niektoré prikázania pribudnú, pretože sa špecificky týkajú života v Kanaáne a v Sinajskej zmluve ešte neboli dané (napríklad vykonať súd nad modlářskymi národmi v zaslúbenej zemi formou vyhladenia na záhubu). Zákon (zmluva skutkov) je pri tejto príležitosti opísaný slovami „ustanovenia a súdy“ (Deuteronomium). V Moábskej zemi (v Zajordánsku, v zemi porazeného amorejského kráľa Síchona) sa završuje proces uzavretia zmluvy zákona. Ak bude po vstupe do zaslúbenej krajiny izraelský národ zachovávať „ustanovenia a súdy“, bude sa mať dobre, Boh ho bude žehnať a ochraňovať a zaslúbenú krajinu bude mať za večné dedičstvo.

Keď Boh obnovil a potvrdil Sinajskú zmluvu s izraelským ľuďom v Moábskej zemi, zdôraznil, že zákon vlastne ultimátnym spôsobom predkladá dve cesty – požehnanie a zlorečenie: *„Vidzže, ja vám dnes predkladám požehnanie a zlorečenie“* (Deuteronomium 11:26). Požehnanie je podmienené poslušnosťou: *„... požehnanie, keď budete počúvať na prikázania Hospodina, svojho Boha, ktoré vám ja prikazujem dnes“* (11:27), zatiaľ čo dôsledkom neposlušnosti je zlorečenie: *„... a zlorečenie, keby ste nepočúvali na prikázania Hospodina, svojho Boha, a keby ste vybočili z cesty, ktorú vám ja prikazujem dnes, idúc za inými bohmi, ktorých neznáte“* (11:28).

Táto skutočnosť je taká dôležitá, že je dokonca vyjadrená aj fyzickým obrazom na vrchoch Gerizím a Ébal (11:29-30). Boh predkladá dve cesty a káže vyvoliť si požehnanie tým, že prikazuje poslušnosť (11:32).

Následne sú znovu zrekapitulované, obnovené, rozšírené a aj pridané prikázania zákona (Deuteronomium kapitoly 12 až 27). A znovu sú predložené dve cesty, poslušnosť a neposlušnosť, pričom je zoznam požehnaní a zoznam zlorečenstiev rozpracovaný do veľkých podrobností (Deuteronomium kapitola 28). Hneď za tým je uzavretá zmluva v Moábskej zemi: „*Toto sú slová zmluvy, ktorú prikázal Hospodin Mojžišovi uzavrieť so synmi Izraelovými v Moábskej zemi, krome zmluvy, ktorú uzavrel s nimi na Horebe*“ (Deuteronomium 29:1). V jednom zmysle je táto zmluva obnovením a potvrdením Sinajskej zmluvy, v inom zmysle predstavuje doplnok ku Sinajskej zmluve, pretože obsahuje aj prikázania, ktoré boli pridané až tu v Zajordánsku (v Moábskej zemi). A uzavretie tejto zmluvy má aj určitú zvláštnosť: prikázania zákona sú tu popretkávané zaslúbeniami abrahámovskej zmluvy (zaslúbeniami milosti, zaslúbeniami o budúcej milosti, keď ľud poruší zmluvu zákona), o čom si povie viac samostatne neskôr.

To najdôležitejšie, čomu potrebuje me o zákone porozumieť, je:

1. Zákon predstavuje nariaďujúcu (deklaratívnu) Božiu vôľu, ktorá je človeku daná ako sumár prikázaní na to, aby ich človek poslúchal: „*Skryté veci* [pozn. autora: Božia zvrchovaná vôľa] *patria Hospodinovi, nášmu Bohu, a zjavené* [pozn. autora: deklaratívna

či nariaďujúca Božia vôľa, zákon] *nám a našim synom až na veky, aby sme činili všetky slová tohto zákona*“ (Deuteronomium 29:29);

2. Zákon predkladá dve cesty: „*Hľadže, dnes som ti predložil život a dobré, smrť a zlé*“ (Deuteronomium 30:15); „*Za svedkov volám dnes proti vám nebesia i zem, že som ti predložil život i smrť, požehnanie i kliatbu...*“ (30:19). Boh v zmluve skutkov prikazuje človeku vyvoliť si poslušnosť a odplatu za poslušnosť – požehnanie a život: „... *prikazujúc ti dnes, aby si...*“ (Deuteronomium 30:16); „... *A vyvolíš si život, aby si žil ty i tvoje semeno*“ (30:19).

Vidíme teda, že odovzdanie zákona izraelskému národu a uzavretie zmluvy skutkov s ním je proces, ktorý sa odohrával od vyjdenia z Egypta až po vstup do zaslúbenej krajiny (Kanaánu), pričom mal dve hlavné dejstvá: uzavretie *Sinajskej zmluvy* na vrchu Horeb na Sinajskej púšti a uzavretie *Moábskej zmluvy* v Zajordánsku. Prvé prikázania zákona boli dané dokonca už v Egypte, napríklad o paschálnom baránkovi, ďalšie medzi vyjdením z Egypta a príchodom na Sinajskú púšť. Samotná zmluva zákona (mojžišovská zmluva) bola však uzavretá v dvoch aktoch: na Sinaji a v Moábskej zemi. To, že tento proces bol zavŕšený v Moábskej zemi, vidíme aj podľa toho, že tu Mojžiš zákon opäť zapísal (Deuteronomium 31:9, 31:24-26) a jeho písomná podoba bola zverená kňazom (levítom) a starším ľudu. Desatoro prikázaní predstavuje sumu zákona. Ostatné prikázania (kniha zmluvy či kniha zákona) predstavujú takpovediac zbierku zákonov, voľne povedané vyhlášky či vykonávacie pred-

pisý. Celý tento súbor prikázaní aj so zmluvnými odmenami a zmluvnými po-

kutami a trestami predstavuje Mojžišov zákon v zmysle zmluvy skutkov.

Kto bol alebo je pod zákonom?

Zákon (Mojžišov zákon) bol daný izraelskému národu cez prostredníka Mojžiša. Boh dal tento zákon len izraelskému národu. Boh zákon nedal ostatným národom, nedal ho pohanom. Toto je dôležitý moment v dejinách národov a v dejinách spásy, na ktorom stavia aj novozákonné Písmo (Rímskym 2:12 a v širšom kontexte 1:18-2:29)⁹¹. V tejto pasáži Božie slovo ukazuje, že ako Židia, tak aj pohanovia sú na tom rovnako v tom zmysle, že majú rovnaký problém – hrešia a čaká ich spravodlivý Boží súd a trest. Medzi týmito dvomi skupinami je však jeden veľmi podstatný rozdiel. Židia boli pod zákonom, hrešili pod zákonom, a preto budú zákonom odsúdení. Naopak, pohanovia nedostali zákon, neboli pod zákonom, boli bez zákona, preto zahynú bez zákona. Z tohto verša je výslovne (explicitne) zrejmé, že pod zákonom (mojžišovskou zmluvou) bol len izraelský národ.

Boh cez prostredníka Mojžiša izraelskému národu vysvetľuje, že majú obrovskú výsadu už v tom, že dostali zákon, aký okolité (žiadne iné) národy nedostali: „*Alebo kde máš ktorý veľký národ, ktorý by mal také spravodlivé ustanovenia a súdy, ako je celý tento zákon, ktorý ja dnes predkladám pre vás?!*“ (Deuteronomium 4:8). Aj z tohto vidíme, že zákon bol daný len izraelskému národu. Podobne apoštol Pavol vysvetľuje, že Boh vstúpil do zvláštneho vzťahu len s izraelským národom, keď im dal svoj zákon, pretože ostatné

národy nechal ísť po svojich cestách (Skutky 14:16).

Avšak apoštol Pavol vo svojich novozmluvných vyučovaniach, v ktorých vykladá, aký bol účel zákona (Mojžišovho zákona ako zmluvy skutkov) a akú úlohu mal zohrať a zohral v dejinách spásy národov, hovorí o zákone takým spôsobom, ako keby pod ním boli všetci ľudia, všetky národy, my všetci bez výnimky. Keď napríklad vysvetľuje, že Kristus nás vykúpil spod kliatby zákona tým, že sám sa stal za nás prekliatím (Galatským 3:13), výraz „nás“ znamená všetkých spasených, všetkých veriacich zo Židov i pohanov, nielen uverivších zo Židov. Je to tak v celej tretej kapitole listu Galatským. Keď Pavol vysvetľuje funkciu zákona, že bol pridaný pre prestúpenia (Galatským 3:19), že zákon nemohol oživiť (3:21), vzťahuje to na všetkých ľudí zo všetkých národov, nielen na Židov. Ale ako je to možné? Veď zákon dostali len Židia cez Mojžiša po vyslobodení z otroctva v Egypte.

Ešte zreteľnejšie to vidíme, keď Pavlov výklad vrcholí vyhlásením, že nakoniec definitívnou funkciou zákona bolo, aby všetci ľudia bez výnimky (všetky národy) boli „zavretí pod hriech“ (Galatským 3:22) a „celý svet aby bol vinný Bohu“ (Rímskym 3:19): „*A vieme, že všetko, čo hovorí zákon, vraví tým, ktorí sú pod zákonom, aby boli zapchaté každé ústa, a celý svet aby bol vinný Bohu.*“ „Pod zákonom“ ale boli len Židia, Izraelci. Ako

to, že celý svet, všetci ľudia zo všetkých národov sú vinní Bohu? Tak, že celý svet, všetci ľudia sú nejakým spôsobom pod zákonom (zmluvou skutkov) a zákon ich odsudzuje. Ako sa ale všetci ľudia dostali pod zákon, keď neboli na Sinajskej púšti pod vrchom Horebom, keď sa nenarodili ako Židia podľa tela? Dá sa to vysvetliť jedine tak, že izraelský národ bol daný pod zákon ako zmluvu skutkov zástupne namiesto celého ľudstva.

Izrael nás všetkých reprezentoval. Keď oni nedokázali uspokojiť požiadavky zákona, nedokázali sme to my všetci. A dobre vieme (pokiaľ nepodliehame sebaklamu), že keby sme boli bývali na ich mieste, boli by sme dopadli rovnako. Keď oni sa stali vinnými skrze zákon, tak aj my. Preto je celý svet vinný Bohu a zapchaté sú každé ústa, nielen židovské, ale aj pohanské. Z rovnakého dôvodu bol zákon pestúnom (Galatským 3:24) nielen pre Židov, ale je pestúnom aj pre nás pohanov aj dnes (až po moment uverenia v Krista, kedy je uverivší ospravedlnený z viery). Aj pre pohana plní zákon tú istú funkciu: bol pridaný pre prestúpenia, aby odkryl jeho hriech a usvedčil ho ako vinného (ako priestupníka zákona).

Nielen Židia, ale aj pohanovia „boli podrobení pod živly sveta“ (Galatským 4:3) skrze zákon, ktorý vyvoláva žiadosť: „... *Ale hriechu som nepoznal, iba skrze zákon. Lebo ani o žiadosti by som nebol vedel, keby nehovoril zákon: Nepožiadaj!*“ (Rímskym 7:7). Túto funkciu pre pohanov zákon plní tak, že im je daný vo „forme svedomia“ (Rímskym 2:14-15), že „dielo zákona majú zapísané na srdci“. „Dielo zákona zapísané na srdci“ v Rímskym 2:15 znamená, že aj

pohanovia vedia vo svojom svedomí, čo je dobré a čo je zlé, inými slovami vedia, čo požaduje zákon. „Dielo zákona zapísané na srdci“ v Rímskym 2:15 ale neznamená obriezku srdca, neznamená zapísanie Božieho zákona na nové mäsité srdce ako vyplnenie zaslúbenia o *novej zmluve* (Jeremiáš 31:31-33, Židom 10:16). Viac a podrobnejšie v nasledujúcom článku (*Ospravedlnenie a spasenie „zo skutkov“ v Rímskym 2*).

Ak by neboli všetci ľudia bez vinníky (vrátane pohanov) takýmto zástupným spôsobom pod zákonom, tak by uverivší z pohanov ani nemohli byť spasení, nestali by sa deťmi Abrahámovými a dedičmi, nestali by sa deťmi Božími, pretože by nemohli byť vykúpení spod zlorečenstva zákona: „*Ale keď prišla plnosť času, poslal Boh svojho Syna, posláho z ženy, podrobeného pod zákon, aby tých, ktorí boli daní pod zákon, vykúpil, aby sme vzali nám určené synovstvo*“ (Galatským 4:4-5).

Rovnako by o uverivších z pohanov nemohlo platiť, že spolu s Kristom zomreli zákonu (Rímskym 7:1-4). „Bratia usmrtení zákonu“ (Rímskym 7:4) sú nielen veriaci zo Židov, ale aj veriaci z pohanov. Úlohou zákona bolo a je odhaliť hriech človeka a priviesť hriešnika k spoznaniu jeho viny: „... *lebo skrze zákon poznanie hriechu*“ (Rímskym 3:20). A každý človek musí takto spoznať aj to, že skrze zákon ako zmluvu skutkov nemôže byť nikto ospravedlnený a spasený: „... *pretože zo skutkov zákona nebude ospravedlnené pred ním nikto telo, lebo skrze zákon poznanie hriechu*“ (Rímskym 3:20). Táto pasáž vrcholí tým, že nielen spasenie z viery je rovnako pre Židov i pohanov, ale

aj funkcia, ktorú mal zákon splniť, je rovnako určená pre Židov i pohanov: „Alebo či je Boh len Bohom Židov? A či nie je aj Bohom pohanov? Áno, aj pohanov“ (Rímskym 3:29).

Kristus je koniec zákona: „Lebo koniec zákona je Kristus na spravodlivosť každému veriacemu“ (Rímskym 10:4). Kristus je koniec zákona preto, lebo zákon naplnil. Jeho spravodlivosť podľa zákona (pod zákonom) predstavuje základ pre ospravedlnenie zo sa-

motnej viery. Ak by aj pohanania neboli zástupným spôsobom pod zákonom, potom by Kristus nemohol zástupne namiesto nich zákon naplniť a veriaci z pohanov by nemohli byť ospravedlnení z viery. Aj tento výklad vrcholí tým, že v konečnej miere nie je rozdiel medzi Židom a pohanom: „Lebo nie je rozdiel medzi Židom a Grékom, lebo ten istý Pán je Pánom všetkých, bohatý naproti všetkým, ktorí ho vzývajú“ (Rímskym 10:12).

Prečo zákon nedocielil to, na čo bol (podmienečne) určený

Pripomeňme si, za akým účelom dal Boh izraelskému národu zákon – aby mu boli svätým národom a kráľovstvom kňazov (Exodus 19:6), aby Boh prebýval uprostred svojho ľudu a o jeho ľuďoch platilo: „A budem vám Bohom, a vy mi budete ľuďom“ (Leviticus 26:11-12). Mali byť Bohu zvláštnym vlastníctvom nad všetky ostatné národy, svätým a spravodlivým Božím ľuďom, uprostred ktorého Boh prebýva, uprostred ktorého sa naplňa vzťah „Ja im budem Bohom a oni mi budú ľuďom“. Toto malo platiť ako v časnosti, tak aj vo večnosti. V časnosti mal Izrael odplatom za poslušnosť zákonu dostať krajinu Kanaán, v ktorej si mal odpočinúť od svojich nepriateľov a od útlaku a otroctva. Táto odplata však mala ešte väčší rozmer, v konečnej miere to mala byť večná (nebeská) vlasť, večný odpočinok a večný život. Izrael odplatom za poslušnosť zákonu mal na zemi zažívať Božiu prítomnosť (prebývanie Boha uprostred svojho ľudu) v stáne zhromaždenia, neskôr v chráme a všelijaké zemské Božie požehnania: úrodu, plodnosť, hojnosť, zdravie, prosperitu, ochranu od nepriateľov atď. Za

tým sa však skrývala ešte väčšia odplata, týkajúca sa večnosti, prežívania vzťahu „Ja im budem Bohom a oni mi budú ľuďom“ vo večnosti. To všetko však platilo len a len pod podmienkou poslušnosti zákonu, pod podmienkou naplnenia celej zmluvy zákona. Je to zreteľne vyjadrené pri obnovení (znovu uzavretí) zmluvy zákona v Moábskej zemi pred vstupom Izraelitov do zaslúbenej krajiny, keď im Boh prostredníctvom Mojžiša predostrel dve cesty, predostrel im zoznam požehnaní ako zmluvnú odplatu (mzdu) za poslušnosť zákonu a zoznam zlorečenstiev ako odplatu (mzdu) za neposlušnosť zákonu a prikázal im vyvoliť si život, aby žili, aby mali plnosť života, siahajúcu až do večnosti.

Tento istý odkaz vrcholí aj v poslanstve Pána Ježiša, keď sa ho istý zákonník pýta, čo má robiť, aby „dedične obdržal večný život“ (Lukáš 10:25-28). Pán Ježiš ho odkáže na naplnenie zákona, ktorý je výsostným spôsobom zhrnutý v dvoch najväčších prikázaniach – milovať Boha celým srdcom a milovať blížneho ako seba samého – slovami: „To čiň a budeš žiť.“^[E]

Zákón ako zmluva skutkov skutočne sľubuje večný život ako odplatu (mzdu) za poslušnosť definovanú zákonom: „*A zákón nie je z viery, ale vraj: Človek, ktorý to všetko učinil* [pozn. autora: človek, ktorý by naplnil celý zákón], *bude tým žiť*“ (Galatským 3:12); „*Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zákona, že človek, ktorý by to učinil* [pozn. autora: ktorý by naplnil celý zákón], *bude tým žiť*“ (Rímskym 10:5).

Zákón teda mal dať ľuďom život (hojnosť časného života v požehnaníach a večný život) pod podmienkou „zákonnej poslušnosti“ (pod podmienkou naplnenia zákona ako zmluvy skutkov). Preto je napísané: „*Lebo nie poslucháči zákona sú spravodliví u Boha, ale činitelia zákona budú ospravedlnení*“ (Rímskym 2:13)^F. A tiež: „*Ale vieme, že zákón je dobrý, keby ho niekto zákonne používal*“ (1. Timoteovi 1:8).

Splnil zákón tento účel? Nie, nesplnil. A prečo? Pretože to, čo mal docieľiť, bolo pod podmienkou poslušnosti zmluvnej strany – izraelského národa (zastupujúceho všetkých ľudí). A poslúchal izraelský národ? Naplnil zmluvu zákona? Nie, neposlúchal. Nie, nenaplnil zmluvu skutkov. To, čo Izrael usilovne hľadal – spravodlivosť zo zákona a mzdu spravodlivosti zo zákona – to nedosiahol: „... *To, čo snažne hľadá Izrael, toho nedosiahol...*“ (Rímskym 11:7). Izrael ako vyvolený národ nedospel ku spravodlivosti, ktorá je zo zákona: „*A Izrael ženúc sa za zákonom spravodlivosti k zákonu spravodlivosti nedospel. Prečo? Preto, že nie z viery, ale ako zo skutkov zákona ho hľadali. Narazili na kameň úrazu*“ (Rímskym 9:31-32).

Konanie Izraelcov na púšti reprezentuje celý izraelský národ všetkých čias a nakoniec reprezentuje aj celú snahu ľudí všetkých čias ako tých, ktorí sú pod zákonom – Boží hnev a večný Boží trest je na tých, ktorí hrešia proti zákonu, ktorí neposlúchajú: „*A na ktorýchže zanevrúc hneval sa štyridsať rokov? Či nie na tých, ktorí hrešili, a ktorých telá popadali na púšti? A ktorýmže prisahal, že nevojdu do jeho odpočinku, ak nie tým, ktorí neposlúchali?*“ (Židom 3:17-18). A novozákonné Božie slovo odkrýva aj príčinu ich neposlušnosti – a v konečnom dôsledku každej ľudskej neposlušnosti – a tou je nevera (neverenie): „*A vidíme, že nemohli vojsť pre neveru*“ (Židom 3:19). Božie slovo neustále, zo všetkých strán a zo všetkých uhlov kladie pred oči, že bez viery niet ľudskej spravodlivosti a poslušnosti, ktorá by Boha uspokojila, že k Bohu a do večnosti nevedie cesta cez zákón a cez skutky, ale len cez vieru, nové narodenie a obriezku srdca, cez poslušnosť viery a ovocie Ducha.

Zákón bol daný ako zmluva skutkov, aby sa ten, kto by ho naplnil, stal *spravodlivým vlastnou spravodlivosťou* (Filipským 3:9), *spravodlivým zo skutkov* (Rímskym 9:32, 11:6; Galatským 2:16, 3:10; Títovi 3:5), *spravodlivým zo zákona* (Rímskym 10:5) a dostal by večný život ako mzdu: „... *Lebo keby bol býval daný zákón, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola spravodlivosť bývala zo zákona*“ (Galatským 3:21); „*Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zákona, že človek, ktorý by to učinil, bude tým žiť*“ (Rímskym 10:5); „*Tomu však, kto robí skutky, nepočíta sa mzda podľa milosti, ale podľa podlžnosti*“ (Rímskym 4:4).

Teda vidíme, že zákon bol daný na to, aby sa človek stal spravodlivým. Zákon však tento účel nenaplnil, tento cieľ nedosiahol. Ani jeden jediný človek, bežný smrteľník, sa nestal spravodlivým zo zákona. A dokonca sa ani nemohol stať. Prečo? Lebo zákon nedokázal oživiť: „... *Lebo keby bol býval daný zákon, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola spravodlivosť bývala zo zákona*“ (Galatským 3:21). Zákon diktoval prikázania zvonku, nedokázal ich vstúpiť do srdca. Zákon nedokázal človeka zmeniť, dokázal ho len usvedčiť a odsúdiť. Preto musela prísť *nová zmluva*, ktorá nahradila mojžišovskú zmluvu skutkov, a musel prísť *nový zákon*, ktorý bol zapísaný na srdcia veriacich v evanjelium Ježiša Krista, ktorý nahradil zákon zapísaný na kamenných doskách. Tento *nový zákon* je *Kristov zákon*, ktorý nahradil literu (Mojžišov zákon).

Izraelský národ zlyhal. Zlyhal však zároveň aj zástupne za všetkých ľudí zo všetkých národov. Nenaplnil zmluvu zákona. Nestal sa svätým národom a kráľovstvom kňazov. A ani sa nemohol stať. Z jedného uhla pohľadu môžeme povedať, že sa nestal pre svoju neposlušnosť, pre svoju tvrdošijnosť (tvrdú šiju: Exodus 32:9, 33:3-5, 34:9; Deuteronomium 9:6, 9:13, 31:27) a pre neobrezanosť svojho srdca (Leviticus 26:41; Deuteronomium 10:16).

Z druhého uhla pohľadu môžeme povedať, že to ani nebolo možné. Nebolo možné preto, lebo zákon nerieši otázku ľudského kamenného, neobrezaného srdca. Zákon len zvonku diktuje, zvnútra nič nepremieňa. Preto je zákon (zmluva skutkov) nazvaný v novozákonnom Písme „litera“. Izraelský národ (ako celok,

ako etnikum) nedokázal zmluvu skutkov naplniť, pretože nemali obrezané srdcia a „boli tvrdej šije“ (s výnimkou tých, ktorí mali abrahámovskú vieru, k čomu sa vrátíme ale neskôr). Zákon nedokáže zmeniť ľudské srdce, dokáže len prikázať a odsúdiť.

V Božej prozreteľnosti bol oveľa väčší a lepší plán, než aby sa Boží ľud skladal len z jedného etnika. Boh mal celý čas na srdci, aby sa Boží ľud, kráľovstvo kňazov, skladal zo všetkých etník a národov. V novozmluvnom Písme je to odkryté naplno slovami: „*Alebo či je Boh len Bohom Židov? A či nie je aj Bohom pohanov? Áno, aj pohanov*“ (Rímskym 3:29). Konečnou realizáciou tohto plánu je Cirkev zo Židov i pohanov (Efezským 2:10-19) ako Boží ľud novej zmluvy: „*Ale vy ste vyvolený rod, kráľovské kňazstvo, svätý národ, ľud, určený byť Božím vlastníctvom, aby ste zvestovali cnosti toho, ktorý vás povolal zo tmy do svojho predivného svetla*“ (1. Petrov 2:9). To, čo mal zákon docieľiť, nedocielil a nemohol docieľiť, docielila to viera (a *nová zmluva* cez obriezku srdca a darovanie Ducha veriacim v evanjelium). Izraelský národ sa nestal „kráľovským kňazstvom, svätým národom a Božím ľudom“, pretože nenaplnil zmluvu zákona. „Kráľovským kňazstvom, svätým národom a Božím ľudom“ sa stali všetci veriaci zo Židov i pohanov, pretože im Boh odpustil hriechy, ospravedlnil ich z viery samotnej, dal svojho Ducha do ich vnútra a zapísal im zákon na ich srdcia. Títo sú pod novou zmluvou a nie pod zmluvou zákona napísaného na kamenných doskách (Jeremiáš 31:31-33; Židom 8:8-12).

A tu si opäť musíme pripomenúť, čo sme už vysvetlili v odseku vyššie,

že izraelský národ bol pod zmluvou skutkov (pod zákonom) zástupne za nás všetkých. Teda keď oni neposlúchali, neboli by sme ani my pod zákonom dostatočne (uspokojivo) poslušní. Keď oni nenaplnili zmluvu skutkov, neboli by sme ani my. Keď pre nich nebolo možné, aby sa skrže zákon navždy (na večné veky) stali Božím ľudom a zvláštnym Božím vlastníctvom, tak to nie je možné pre človeka všeobecne. Cez skutky, cez zásluhy a cez zákon človek v princípe nemôže získať dedičstvo večného života. Zákon síce bol daný na to, aby takúto cestu teoreticky (hypoteticky) ponúkol: „*Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zá-*

kona, že človek, ktorý by to učinil, bude tým žiť“ (Rímskym 10:5); „*A zákon nie je z viery, ale vraj: Človek, ktorý to všetko učinil, bude tým žiť*“ (Galatským 3:12), ale jeho skutočný a konečný účel bol ukázať človeku, že cez zákon a skutky to nepôjde. Mal ukázať, že bude potrebná viera, ospravedlnenie z viery, nové narodenie a obriezka srdca, poslušnosť viery a ovocie Ducha. Je to tak preto, lebo zákon nedokáže oživiť človeka mŕtveho vo svojich hriechoch a vo svojich prestúpeniach: „... *Lebo keby bol býval daný zákon, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola spravodlivosť bývala zo zákona*“ (Galatským 3:21).

Ako zákon docielil to, na čo bol skutočne určený

Ako sme už vyššie rozobrali, úlohou zákona malo byť, aby sa človek stal spravodlivým. Povedali sme, že toto však nebolo možné, zákon túto úlohu nielenže nenaplnil, ale ani nemohol naplniť. Nemohol naplniť pre telesnosť človeka, pre porušenosť človeka hriechom (Rímskym 7:5-14). Zákon prikázaní, ktorý mal byť človeku na život, bol človeku nakoniec na smrť: „... *prikázanie, ktoré mi malo byť na život, to isté mi bolo na smrť*“ (Rímskym 7:10). Človek, ktorý sa nenarodil znova z Ducha, je v tele. Tým sa nemyslí, že je vo fyzickom (zemskom) tele, ale „byť v tele“ znamená „byť telesný“, čo znamená „byť hriešny“: „*Lebo keď sme boli v tele, pôsobili v našich údoch vášne rôznych hriechov, vznikajúce skrže zákon, aby sme niesli ovocie smrti*“ (Rímskym 7:5). Zákon je dobrý, svätý a spravodlivý (Rímskym 7:12). Keď sa však tento dobrý, svätý a spravodlivý zákon stretne s telesným človekom, výsledok je strašný – odsúdenie a smrť

(7:5, 7:10-11). Dokonca platí, že cez tento dobrý a spravodlivý zákon vznikajú v tele nespaseného človeka „vážne rôznych hriechov“ a výsledkom toho je, že nesie „ovocie smrti“ (7:5).

Funkciou zákona, ktorú má vyplniť voči nespasenému človeku (človeku v tele), je, aby človek spoznal svoju hriešnu žiadosť: „*Lebo ani o žiadosti by som nebol vedel, keby nehovoril zákon: Nepožiadáš!*“ (Rímskym 7:7c) a aby spoznal svoj hriech: „*Ale hriechu som nepoznala, iba skrže zákon*“ (7:7b). Keď sa zákon stretne s ľudským hriechom, pôsobí pohromu. Čo sa stalo, keď Boh dal človeku zákon (zástupne cez izraelský národ)? Principiálne a v definitívnej miere – hriech ožil a človek spoznal svoj hriech, ktorý si dovtedy (v princípe) neuvedomoval: „*Ale hriech dostanúc príčinu skrže prikázanie spôsobil vo mne všelijakú žiadosť; lebo bez zákona je hriech mŕtvy. A ja som kedysi žil bez zákona, ale keď prišlo prikázanie, hriech ožil!*“

(7:8-9). Toto je skutočná funkcia (účel) zákona. Preto je napísané, že „*zákon je pre bezbožného*“ (1. Timoteovi 1:9). Preto je napísané, že „*zákon bol pridaný pre prestúpenia*“ (Galatským 3:19).

Aký výsledok dosiahol zákon u človeka, keď mu ho Boh dal? Zákon u človeka docielil smrť: „*Ale ja som zomrel, a ukázalo sa, že prikázanie, ktoré mi malo byť na život, to isté mi bolo na smrť*“ (Rímskym 7:10). Preto je napísané, že „*zákon je litera, ktorá zabíja*“ (2. Korintským 3:6). Preto je napísané, že život pod zmluvou zákona je „*služba smrti*“ a „*služba odsúdenia*“ (2. Korintským 3:7-10). Ale prečo, keď je zákon dobrý i svätý, i spravodlivý (Rímskym 7:12)? „*Lebo hriech dostanúc príčinu skrze prikázanie zvedol ma a ním zabil*“ (7:11). „*Či teda to dobré sa mi stalo smrťou? Nech sa nestane! Ale hriech, aby sa ukázal, že je hriechom, ktorý mi skrze to dobré pôsobí smrť, aby bol hriech zvrchovane hriešnym skrze prikázanie*“ (7:13). Konečným účelom zákona je ukázať, že človek je telesný a predaný pod hriech: „*Lebo vieme, že zákon je duchovný, ale ja som telesný, predaný pod hriech*“ (7:14; „*predaný hriechu*“ – evanjelický preklad). A ukázať, že jedinou cestou, ako z tohto stavu von, je vykúpenie a premena z telesného na duchovného človeka. To sa môže stať jedine vierou v evanjelium Ježiša Krista a cez znovuzrodenie.

Nebolo to však tak, že Boží „plán A“ bol, aby spravodlivosť človeka bola zo zákona, a keď tento plán zlyhal, vstúpil do platnosti „plán B“, aby spravodlivosť bola z viery. Nie! Celý čas platil Boží „plán A“, že spravodlivosť bude z viery, a zákon mal len pomôcť tento „plán A“

potvrdiť tým, že ukáže, že cez skutky zákona a cez vlastnú spravodlivosť sa človek spravodlivým stať nedokáže. Ani jeden človek sa pred Bohom nestane spravodlivým („nebude ospravedlnený“) zo skutkov zákona: „*pretože zo skutkov zákona nebude ospravedlnené pred ním niktoré telo...*“ (Rímskym 3:20), „*No, že zákonom nebol a nebude nikto ospravedlnený u Boha, je zrejmé, pretože spravodlivý bude žiť z viery*“ (Galatským 3:11). Ak je to tak, tak potom aká je skutočná, pravá úloha zákona?

Úlohou zákona je odkryť ľudský hriech, aby každý človek spoznal, že je hriešny a vinný: „... *lebo skrze zákon poznanie hriechu*“ (Rímskym 3:20). Tým, že všetci ľudia sú pod zákonom (pozri kapitolu „Kto je pod zákonom“), všetci („celý svet“) sa stávajú vinní: „*A vieme, že všetko, čo hovorí zákon, vraví tým, ktorí sú pod zákonom, aby boli zapchaté každé ústa, a celý svet aby bol vinný Bohu*“ (Rímskym 3:19). Práve preto platí: „*Nieto spravodlivého ani jedného*“ (Rímskym 3:10).

No nie len to. Každý človek, ktorý je pod zákonom, je pod Božou kliatbou. Spomeňme si na zoznam zlorečenstiev z Moábskej zmluvy. A potom k tomu pridajme, že všetci ľudia bez rozdielu sú pod zákonom (pozri kapitolu „Kto je pod zákonom“), dokiaľ sa nenarodia znovu a nie sú pripojení ku Kristovi: „*Lebo všetci, koľko ich len je zo skutkov zákona, sú pod zlorečenstvom. Lebo je napísané, že zlorečený je každý, kto nezotrúva vo všetkom, čo je napísané v knihe zákona, aby to činil*“ (Galatským 3:10). To je dôvod, prečo nás Kristus musel vykúpiť nielen z našich hriechov a vín, ale aj spod zákona: „*Kristus nás vykúpil*

spod zlorečenia zákona tým, že sám sa stal za nás zlorečenstvom, lebo je napísané: Zlorečený každý, kto visí na dreve“ (Galatským 3:13); „Ale keď prišla plnosť času, poslal Boh svojho Syna, posláho zo ženy, podrobeného pod zákon, aby tých, ktorí boli daní pod zákon, vykúpil, aby sme vzali nám určené synovstvo“ (Galatským 4:4).

Pretože sme zákon nedokázali naplniť, museli sme zákonu zomrieť, aby sme neboli viac pod zákonom (ako zmluvou skutkov), ale aby sme boli v Kristovi a pod Božou milosťou: „Alebo či neviete, bratia, – lebo hovorím znalým zákona – že zákon panuje nad človekom dotiaľ, dokiaľ žije? Lebo vydatá žena je priviazaná k živému mužovi zákonom. Ale keby muž zomrel, bola by oprostena zákona muža. A tak teda, kým žije muž, budú ju volať cudzoložnicou, keby bola ženou inému mužovi. Ale keby zomrel muž, slobodná je od zákona, aby nebola cudzoložnicou, keby bola pripojená inému mužovi. Nasledovne, moji bratia, aj vy ste usmrtení zákonu skrze telo Kristovo, aby ste boli vlastníctvom inému, tomu, ktorý to vstal z mŕtvych, aby sme niesli ovocie Bohu“ (Rímskym 7:1-4). Aby mohol byť človek v Kristovi (mať Krista za manžela v tomto kontexte), musí zomrieť zákonu, nebyť viacej pod zákonom (zmluvou zákona, zmluvou skutkov).

Záverom tejto kapitoly si zhrnieme funkciu (účel) zákona:

- Odkryť ľudský hriech, aby človek svoj hriech spoznal;
- Usvedčiť človeka, aby človek uznal svoju vinu;
- Odkryť, že z vlastných skutkov či zásluh sa nedá pred Bohom dosiahnuť spravodlivosť;

- Zjaviť, že spravodlivosť je z viery;
- Zjaviť, že človek je pod kľatbou, musí byť vykúpený nielen z hriechu a vín, ale aj spod zákona.

Pre horeuvedené funkcie o zákone platí, že bol pridaný pre prestúpenia (Galatským 3:19) a že je pestúnom (tútorom, vychovávateľom) vedúcim ku Kristovi, vedúcim k ospravedlneniu z viery (Galatským 3:23-4:7).

Pre túto funkciu je služba Mojžišova zákona (služba zmluvy skutkov) nazvaná „služba smrti“, „služba odsúdenia“ a samotný Mojžišov zákon (ako zmluva skutkov) je nazvaný „litera, ktorá zabíja“. Je to v kontraste k zaslúbeniu o darovaní Ducha veriacim, ktoré sa naplnilo s príchodom novej zmluvy (zmluvy milosti), ktorá nahradila mojžišovskú zmluvu: „... ktorý nás aj učinil dostatočných za služobníkov novej zmluvy, nie litery, ale Ducha, lebo litera zabíja, ale Duch oživuje“ (2. Korintským 3:6); „Kristus nás vykúpil spod zlorečenia zákona tým, že sám sa stal za nás zlorečenstvom, lebo je napísané: Zlorečený každý, kto visí na dreve, aby na pohanov prešlo v Kristu Ježišovi požehnanie Abrahámo, aby sme dostali zaslúbenie Ducha skrze vieru“ (Galatským 3:13-14). Zaslúbeného Ducha sme dostali skrze vieru v evanjelium Ježiša Krista, čiže z viery (Galatským 3:2 a 3:5). Je to možné len vďaka tomu, že Kristus nás vykúpil spod zlorečenia zákona tým, že na kríži sa stal zlorečenstvom zástupne namiesto nás a my sme skrze jeho telo „usmrtení zákonu“: „Nasledovne, moji bratia, aj vy ste usmrtení zákonu skrze telo Kristovo, aby ste boli vlastníctvom inému, tomu, ktorý to vstal z mŕtvych, aby sme niesli ovocie Bohu“ (Rímskym 7:4). Výsledkom je, že

nesieme ovocie Bohu (ovocie Ducha, ovocie spravodlivosti), čo je v kontraste

k tomu, že keď sme boli pod zákonom, niesli sme „ovocie smrti“.

Zákon ako pestún

Zákon bol pridaný pre prestúpenia, vošiel do dejín spásy na obdobie, kým nepríde plnosť – Kristus a s ním *nová zmluva* a naplnenie všetkých zaslúbení abrahámovskej zmluvy, čiže zmluvy zaslúbení: „*Tak čo teda zákon? Bol pridaný pre prestúpenia, dokiaľ by neprišlo semä, ktorému bolo dané zaslúbenie*“ (Galatským 3:19). Zákon (Mojžišov zákon ako zmluva skutkov) nemal nahradiť a nenahradil *zmluvu zaslúbení* uzavretú s patriarchami Abrahámom, Izákom a Jakobom, ktorá bola uzatvorená ešte skôr, ešte pred mojžišovskou zmluvou: „*Ale to hovorím: Zmluvy, predtým uprávoplatnenej Bohom, vzťahujúcej sa na Krista, nezneplatňuje zákon, vzniknúcí po štyristo aj tridsiatich rokoch, tak aby zrušil zaslúbenie*“ (Galatským 3:17). Zákon (mojžišovská zmluva) zmluvu zaslúbení (zmluvu postavenú na milosti) nenahradil, nezrušil, bol k nej len dočasne pridaný. Dôvodom pre tento prídavok bola neposlušnosť tých, ktorí boli „tvrdej šije“ a „neobrezaného srdca“, ktorí nemali abrahámovskú vieru. Zákon ako pestún mal odkryť ich hriech, aby sami svoj hriech spoznali, aby spoznali svoju vinu pred Bohom, aby spoznali, že bez zákona boli len hriešne ubezpečení, že sú pred Bohom v poriadku. Ich falošné ubezpečenie spočívalo v tom, že majú otca Abraháma a že sú obrezaní na tele. Domnievali sa, že keďže sú telesnými potomkami patriarchov, automaticky sa na nich vzťahujú zaslúbenia abrahámovskej zmluvy. Unikalo im, že im chýba abrahámovská

viera a abrahámovská poslušnosť prameniaca z viery. Zákon mal odkryť ich hriech a vinu, aby spoznali, že sú neposlušní a neverní (neveriaci), odkázaní na Božiu milosť. Odkázaní na to, aby Boh odpustil ich hriechy a zapísal zákon na ich srdcia, aby im Boh splnil zaslúbenie o obriezke srdca. Takto ich mal zákon priviesť k viere (abrahámovskej viere) a k ospravedlneniu z viery, aby boli počítaní za spravodlivých rovnako ako ich otec Abrahám.

Principiálne plní zákon túto funkciu aj v súčasnosti a voči každému nespasnému človeku. Zaslúbenia abrahámovskej zmluvy sa vyplnili v Kristovi a v evanjeliu. Tieto zaslúbenia sa vyplnili príchodom *novej zmluvy*. Každý, kto je zákonom usvedčený z hriechu a viny, je zákonom ako pestúnom vedený k ospravedlneniu z viery a k viere v Krista ako Spasiteľa hriešnikov. Zákon odkrýva, že človek bol predaný pod hriech (predaný hriechu), čím ukazuje na Krista a potrebu vykúpenia (Židom 9:15).

Existuje aj ďalší dôvod, prečo je zákon pestúnom vedúcim ku Kristovi. Ten je však historický, nie principiálny. Musíme si uvedomiť, že pod zákon sa dostali aj tí z izraelského národa, ktorí mali abrahámovskú vieru a neboli tvrdej šije, pretože mali nielen obrezané telo, ale aj obrezané srdce. V ére *starej zmluvy* (Mojžišovho zákona) od vyjdenia z Egypta (či od odovzdania zákona na vrchu Sinaj) plnila obradná a obetná časť zákona funkciu milosti voči izraelskému ľudu. Pred príchodom

Krista ako Baránka Božieho a pred donesením obete, ktorá raz a navždy rieši ľudský hriech, pokrývali obete zákona hriechy Izraela. Museli sa však neustále opakovať, pretože neboli dostatočné na pokrytie ľudského hriechu, neboli definitívne, neboli tým konečným riešením. Ležala v nich upomienka, že na konečné riešenie sa stále ešte len čaká, že Mojžiš ako prostredník a to, čo reprezentuje – zákon ako zmluvu skutkov – musí byť nahradené Kristom ako prostredníkom a tým, čo reprezentuje – *novou zmluvou* ako zmluvou milosti.

„Lebo zákon majúc iba tŕňu budúceho dobrého, nie sám obraz vecí, nemôže nikdy obetami, tými istými každého roku, ktoré ustavične donášajú, zdokonaľiť tých, ktorí prichádzajú. Lebo či by ich už neboli prestali donášať preto, že by už tí, ktorí svätoslúžia, raz očistení, nemali nejakého svedomia hriechov? Ale v nich leží upomienka na hriechy rok po roku. Lebo nie je možné, aby krv býkov a kozlov odňala hriechy. Preto vchádzajúc do sveta hovorí: Obeti a posvätného daru si nechcel, ale si mi ustrojil telo. V zápalných obetiach ani v obetiach za hriech si nemal záľuby. Vtedy som povedal: Hľa, idem – v záhlaví knihy je napísané o mne -, aby som činil, ó, Bože, tvoju vôľu. Keď tu vyššie hovorí: Obetí a posvätného daru a zápalných obetí ani obetí za hriech si nechcel ani si v nich nemal záľuby, v obetiach, ktoré sa donášajú podľa zákona, potom riekol: Hľa, idem činiť, ó, Bože, tvoju vôľu. Ruší prvé, aby postavil druhé; v ktorej vôli sme posvätení donesenou obetou tela Ježiša Krista, raz navždy“ (Židom 10:1-10).

Túto funkciu plnil nielen obetný systém, ale aj kňazi, levíti a veľkňaz v úlohe

prostredníckeho kňazstva, sviatky a soboty, stan zhromaždenia či neskôr chrám (celý obradný systém). Všetky tieto skutočnosti zároveň zvestovali Krista, prorocky a predobrazne na neho ukazovali. Mojžiš ako prostredník zmluvy zákona bol sčiasťky aj prostredníkom milosti. Keď ľud pod zmluvou zákona zhršil (zlaté tela, prešpehovanie zaslúbenej zeme a aj iné príležitosti) a Boh ich chcel zahľadiť na úplnú záhubu (trest podľa zmluvy zákona) a vzbudiť si nový ľud len z Mojžiša, tak Mojžiš sa za ľud prihováral, pričom sa prihováral argumentami postavenými na Božích zaslúbeniach z abrahámovej zmluvy (zo zmluvy zaslúbení uzavretej s patriarchami), a Boh ho vypočul a zmiloval sa na ľudom. Mojžiš bol zároveň prorok. Prorocky predpovedal, že ľud bude neposlušný, nenaplní zmluvu zákona, bude jemu (Mojžišovi) ako reprezentantovi zákona neposlušný, ale že Boh ľudu vzbudí proroka, ktorého budú poslúchať (Deuteronomium 18:15). Toto je prorocko o Kristovi ako Spasiteľovi a o príchode *novej zmluvy*. O nahradení zmluvy zákona (starej zmluvy) *novou zmluvou*, ktorá bude zásadne iná, pod ktorou Boh odpustí hriechy svojmu ľudu a zapíše svoj zákon na ich mysle a srdcia, prorokovali proroci éry starej zmluvy (napríklad Jeremiáš 31:31-33, Ezechiel 36:26-27)⁶⁾. Toto všetko boli prvky milosti v službe éry zmluvy zákona. Všetky tieto prvky milosti robia zo zákona pestúna vedúceho ku Kristovi a pestúna vedúceho k ospravedlneniu z viery.

Tento historický rozmer zákona ako pestúna nesie v sebe čiastočne aj principiálny rozmer, prečo je zákon pestúnom nielen pre izraelský národ, ale v konečnej miere aj pre všetky ostatné

národy. Spolu s izraelským národom ako etnikom boli pod zákon dané ešte dve kategórie ľudí z pohanských národov: nadobudnutí (kúpení) sluhovia (otroci) a pohostíni. Týmto Boh ukazuje, že zákon ako pestún vedúci ku Kristovi vyplní svoju úlohu nielen voči Židom, ale principiálne aj voči ostatným národom a rovnako aj spasenie v Kristovi a nová zmluva tu bude nielen pre Židov, ale aj pre pohanov⁶⁾. Novozákonné Písmo toto všetko sumárne opisuje slovami, že Boh je nielen Bohom Židov, ale i pohanov. Keď Boh vyviedol Izrael z Egypta mociami, zázrakmi a divmi a rovnakým spôsobom ich viedol do zaslúbenej zeme, bolo jeho konanie pre okolité národy veľkým svedectvom. Národy videli, že nikto nemá takého Boha ako izraelský národ a nikto nemá taký dobrý, svätý a spravodlivý zákon ako tento vyvolený národ. Toto svedectvo ich malo priviesť k túžbe stať sa súčasťou Božieho ľudu a byť pod takýmto zákonom. V tomto zmysle zákon aj pre nich (historicky) plnil (respektíve mal vyplniť) úlohu pestúna vedúceho ku Kristovi. Avšak okrem toho

stále platilo, že Boh nechal ísť pohanské národy po ich cestách, až kým neprišiel Kristus. Ale zmluvná odplata, daná izraelskému národu pod podmienkou ich poslušnosti zmluve zákona, že budú kráľovstvom kňazov, mala svoju funkciu nielen voči izraelskému národu, ale aj voči okolitým pohanským národom. Izrael ako prostrednícke kňazstvo mal sprostredkovať prístup národov do Božieho kráľovstva. Tým, že Izrael svojou neposlušnosťou zmluvu zákona porušil, nestal sa ani kráľovstvom kňazov, ani nikdy nenaplnil úlohu prostredníka voči národom. Izraelský národ ako fyzické semeno v množnom čísle zaslúbené Abrahámovi v tejto úlohe prostredníka voči okolitým pohanským národom zlyhal, a preto muselo prísť semeno v jednotnom čísle zaslúbené Abrahámovi, Spasiteľ Kristus, aby dokonale naplnil úlohu Prostredníka – a to nielen voči Židom, ale aj voči pohanským národom, aby sa aj hriešnici z pohanov stali Božím ľudom, aby sa naplnilo zaslúbenie, že v Abrahámovi budú požehnané všetky čelade zeme.

Boží plán mať svoj ľud

Z Božieho slova a z celých dejín národov môžeme vidieť, že sú to dejiny Božej spásy. Je to tak preto, lebo od počiatku má Boh plán mať svoj ľud a tento plán aj realizuje. Na počiatku stvoril Boh človeka na svoj obraz. Človek sa mal plodiť a naplniť zem. Hriechu a smrti nebolo, všetko bolo veľmi dobré. Boh dal človeku vynikajúci priestor na bývanie, planétu Zem a rajskú záhradu. Boh prichádzal do záhrady a mal s človekom obecenstvo. Potom prišiel pád do hriechu, ľudská vzbura, a všetko sa

pokazilo. Boh spustil realizáciu plánu spásy ľudstva. Už tam hneď po páde Boh dal človeku zaslúbenie o semene ženy, zaslúbenie o spáse. Boh tento plán spásy realizuje v celých dejinách ľudstva cez zaslúbenia a zmluvy.

Ďalšie zaslúbenie o semene, ktorým je Spasiteľ, dal Boh Abrahámovi. S Abrahámom Boh uzavrel zmluvu zaslúbení, zmluvu postavenú na milosti (pozri publikáciu „Zmluva zaslúbení“, Solas 2017). Účelom tejto zmluvy je docieľiť, aby mal svoj ľud, ktorému bude Bohom inak a in-

tímnejšie, ako je Bohom všetkým národom, lebo veď má vládu nad všetkými národmi, keďže stvoril všetkých ľudí a patrí mu celý svet. Boží plán je mať ľud, ktorý mu bude verný, poslušný a bude Boha milovať, uprostred ktorého bude Boh prebývať podobne, ako to bolo v rajskej záhrade. Predobrazom takéhoto ľudu je izraelský národ ako fyzické naplnenie (fyzický predobraz) zaslúbenia abrahámovskej zmluvy o semene v množnom čísle (potomstve). Skutočný (konečný) cieľ, o ktorý Bohu ide, je mať svoj ľud zo všetkých národov, zo Židov i pohanov, telo Kristovo, Cirkve. To je naplnenie zaslúbenia, že v Abrahámovi a jeho semene (v jednotnom čísle, potomkovi – Kristovi – Galatským 3:16) budú požehnané všetky čeláde zeme (všetky národy). Tí, ktorí sú príjemcami týchto požehnaní, sú veriaci zo Židov i pohanov, zaslúbené semeno v množnom čísle (potomstvo, pravý Boží ľud, deti Abrahámove z viery – Galatským 3:29). Tieto zaslúbenia však dôjdu konečného naplnenia až s príchodom Krista a *novej zmluvy*.

Medzitým do dejín Božej spásy vojde ešte iná zmluva, nie postavená na milosti, ale na skutkoch zákona – mojžišovská zmluva. Táto zmluva však neruší ani milosť, ani zaslúbenia abrahámovskej zmluvy (Galatským 3:15-19). Je len pridaná. Je takpovediac „prilepená“ k abrahámovskej zmluve. Môžeme to postrehnúť na zmluve, ktorú uzavrel Boh s izraelským národom v Moábskej zemi pred vstupom do zaslúbenej zeme. V tejto zmluve sa ako dva pramienky priadze prepletajú zaslúbenia abrahámovskej zmluvy a prikázania zákona. Moábska zmluva je znovu uzavretím (obnovením a potvrdením) Sinajskej

zmluvy, avšak je poprepletaná so zaslúbeniami milosti.

To, čo abrahámovská zmluva sľubuje bez podmienky na základe milosti (vlast', odpočinok, požehnanie, hojnosť atď.), rovnako sľubuje aj Sinajska zmluva, ale len pod podmienkou prísnej skutkovej poslušnosti podľa zákona. A v Moábskej zmluve sa preplietajú zaslúbenia milosti s prikázaniami zákona. Boh prikazuje poslušnosť, avšak prorocky predpovedá neposlušnosť. Boh prikazuje, aby si jeho ľud obrezal srdcia, aby neboli tvrdej šije, a zároveň sľubuje, že on im v budúcnosti obreže srdcia (čo je zaslúbenie príchodu *novej zmluvy*). Boh prikazuje nehrešiť a zároveň sľubuje, že prikryje hriech svojho ľudu a odpustí (čo je zaslúbenie príchodu *novej zmluvy*). Zmluva skutkov (zákon, Sinajsko-Moábska zmluva) nenahrádza ani neruší zmluvu zaslúbení, uzavretú s patriarchami Abrahámom, Izákom a Jakobom (abrahámovskú zmluvu). Zmluva skutkov (zákon, mojžišovská zmluva) je pridaná pre prestúpenia. Je pridaná, aby sa stala pestúnom, pestúnom vedúcim ku Kristovi až do času, kým príde plnosť – nová zmluva a Kristus ako to zaslúbené semeno, ako konečný dedič všetkých zaslúbení, cez ktorého sa stávajú dedičmi všetci veriaci, ktorí sú skrze vieru v ňom. *Nová zmluva* je naplnením *abrahámovskej zmluvy*. Nová zmluva nahradila zmluvu zákona (mojžišovskú zmluvu skutkov). Tým, že ju nahradila, sa mojžišovská zmluva stala starou, zastarala, stratila platnosť (Židom 8:13).

Takto Boh realizuje svoj plán spásy národov. Najprv dáva cez Abraháma *zmluvu zaslúbení* postavenú na milosti, ktorá sľubuje Spasiteľa, spásu hriešnikov (kajúcich sa a uverivších) zo všetkých

národov, a sľubuje príchod *novej zmluvy*, obriezku srdca, odpustenie hriechov. Do toho vstupuje zmluva skutkov (Mojžišov zákon, Sinajsko-Moábska zmluva) ako prídavok pre prestúpenia až do času príchodu *novej zmluvy*, pričom táto zmluva skutkov neruší ani nenahrádza (Galatským 3:15-19) zmluvu postavenú na milosti (abrahámovskú zmluvu). Mojžišovská zmluva je pestúnom. S príchodom Spasiteľa je pestún nahradený Otcom a chovanci (nedospelí dediči) sa stávajú deťmi a dedičmi. S príchodom Spasiteľa Krista zmluva skutkov (Mojžišov zákon) zastarie (stane sa starou zmluvou) a skončí jej platnosť (keď sa mení kňazstvo, mení sa aj zmluva, Ži-

dom 7:12), pretože je nahradená novou zmluvou, ktorá je postavená na milosti. Nová zmluva je závet, vstupuje do platnosti smrťou Krista. Nová zmluva neruší abrahámovskú zmluvu, je jej naplnením.

Boží ľud *novej zmluvy* má odpustené hriechy, je ospravedlnený z viery, je Bohu živý, má obrezané srdce, zákon (zákon *novej zmluvy*, Kristov zákon) mu je zapísaný na myseľ a na srdce. Preto je Boží ľud ľudom verným, poslušným a milujúcim Boha. A Boží plán sa zavŕši v novom nebi a na *novej Zemi*, keď Boží ľud bude prebývať so svojim Bohom v oslávenom tele vo večnosti a Boh bude večne prebývať uprostred svojho ľudu.

Peter Vajda

Poznámky:

0) V tomto článku používame latinské označenie *Mojžišových kníh*.

A) *Mojžišov zákon* ako zmluva povahy skutkov obsahuje aj prvky milosti. Takýmito prvkami sú: *Mojžiš nielen ako prostredník zmluvy skutkov, ale zároveň aj prostredník milosti na odvrátenie Božieho spravodlivého hnevu a trestu (napríklad pri modľárstve so zlatým telátom); obetný systém, kde krv zvierat dočasne a opakovane prikrýva hriech až do času, kedy je prinesená dokonalá obeť Božieho Baránka, ktorá definitívne raz a navždy rieši hriech človeka; prostrednícke kňazstvo, ktoré vysluhuje dočasné a opakované prikrývanie hriechu až do času príchodu Veľkňaza (Krista); svätostánok a neskôr chrám, oltár, umyváky atď. a celý obradný systém zákona. Zároveň tieto prvky milosti dopredu poukazujú ako predobrazy na prichádzajúceho Spasiteľa. To však nič nemení na tom, že izraelský národ ako zmluvná strana mojžišovskej zmluvy dostane zmluvné odmeny len a len pod podmienkou poslušnosti a naplnenia celej tejto zmluvy skutkov.*

B) *Mojžiš je nielen prostredník zmluvy skutkov, ale je aj prostredníkom milosti a záchranu. Boh sa chystá uplatniť zmluvný trest za neposlušnosť zmluve, za porušenie (zrušenie) zmluvy ľudom (izraelským národom). Tým trestom je zahľadenie. Boh chce všetok ľud, ktorý vyviedol z Egypta, úplne vyhladiť a vzbudiť si nový ľud z Mojžiša (Exodus 32:10). Mojžiš však prosí o milosť pre ľud, pričom svoju prosbu opiera o zaslúbenia abrahámovej zmluvy (zmluvy zaslúbení, pozri Exodus 32:13-14). Dôvod, pre ktorý bol Mojžiš úspešný pri „vyrokovaní“ milosti pre ľud, je ten, že abrahámovská zmluva (zmluva povahy milosti), uzavretá s patriarchami (Abrahámom, Izákom a Jakobom) a v istom zmysle aj s ich potomstvom, s izraelským národom (ako fyzickým predobrazom semena v množnom čísle – pozri publikáciu „Zmluva zaslúbení“, Solas 2017), ešte pred uzavretím mojžišovskej zmluvy (zmluvy povahy skutkov), má „vyššiu jurisdikciu“ ako mojžišovská zmluva skutkov. Novozmluvné Písmo to vysvetľuje tým, že mojžišovská zmluva bola pridaná pre prestúpenia, ale nezrušila ani nenahrádila abrahámovskú zmluvu (Galatským 3:17-19).*

C) *Pod novou zmluvou je to presne naopak. Nová zmluva je zmluva povahy milosti (postavená na milosti) na rozdiel od mojžišovskej zmluvy skutkov (Mojžišov zákon). Pod novou zmluvou majú veriaci prístup k Bohu k trónu milosti, aby mohli zažiť Božiu prítomnosť už v časnosti. Je to možné preto, lebo sú zmierení. Majú nové, obrezané, poslušné srdcia. Tvrdá šija (neposlušnosť starého človeka) je odstránená. Veriaci vošli skrze Krista do svätyně svätých.*

D) *Táto pasáž Písma môže spôsobovať ťažkosti pre štýl, akým je napísaná. Môže evokovať, že spasenie je na základe skutkov a nie na základe ospravedlnenia zo samotnej viery. Podrobnejšie sa tejto téme venujeme v článku „Ospravedlnenie a spasenie „zo skutkov“ v Rímskym 2“, uverejnenom v tomto čísle.*

E) *Je zvláštne, že Pán Ježiš mu nedal odpoveď po línii „musíš uveriť vo mňa“. Jeho odpoveď je pozoruhodná. Stará zmluva (mojžišovská zmluva skutkov) s príchodom Krista končí, pretože ju Kristus celú naplní, čo sa dokoná na kríži, a má byť nahradená novou zmluvou. Zákon starej zmluvy je Mojžišov zákon, ktorého*

meritum (podstata) je zhrnuté v desatore prikázani. Ešte väčším a výsostnejším zhrnutím zákona je zhrnutie desatora do dvoch najväčších prikázani: Milovať Boha celým srdcom a bližného ako seba samého (Lukáš 10:26-27). Prečo je to tak? Odpoveď je jednoduchá: Ten, kto miluje bližného ako seba samého a/alebo Boha celým srdcom, nekradne, necudzoloží, neklame, neškodí, neublíži, nezneužíva, nekoná nespravodlivo. Ak je schopný dodržať dve najväčšie prikázania, potom nepotrebuje ostatné prikázania desatora. Prvé z dvoch najväčších prikázani obsahuje (sumarizuje) meritum prvých štyroch prikázani desatora a vyjadruje vzťah Božieho ľudu k svojmu Bohu. Druhé z týchto najvyšších prikázani obsahuje (sumarizuje) ostatných šesť prikázani desatora a upravuje medziľudské vzťahy uprostred Božieho ľudu. Toto je najvyšší zákon, zákon lásky. Tento najvyšší zákon je zároveň meritom a sumárom Kristovho zákona, zákona novej zmluvy. Keď Pán Ježiš odpovedal zákonníkovi, že má dodržať dve najväčšie prikázania, dal mu vlastne odpoveď typu „dva v jednom“, dve obrovské pravdy v jednom. Ak totiž zákonník pochopil odpoveď Pána Ježiša v intenciách mojžišovskej zmluvy, tak pre neho dve najväčšie prikázania znamenali sumár Mojžišovho zákona. Snažil by sa tieto dve prikázania dodržovať a vždy by sa našiel ako zástupník zákona. Zákon by vždy len odkryl jeho hriech, nespravodlivosť a poukázal by na jeho vinu. Takto by pre neho zákon plnil funkciu pestúna vedúceho ku Kristovi, aby mohol byť ospravedlnený z viery. Kristus, ku ktorému mal zákon ako pestún tohto zákonníka doviest, však už stojí tvárou v tvár tomuto človeku. Ale je to ešte stále pred donesením obete Božieho Baránka na kríži. Ježišova odpoveď v sebe skrýva oveľa viac. Zákonník to však bude môcť pochopiť až po Golgote, a až z výkladu apoštolov Ježiša Krista. To, čo je zákonníkovi zatiaľ skryté, je novozmluvný zmysel Ježišovej odpovede. Dve najväčšie prikázania sú totiž sumou najvyššieho zákona, zákona lásky, sú kráľovským zákonom (Rímskym 13:8-10; Galatským 5:14; Jakub 2:8), sú meritom (podstatou) a sumou Kristovho zákona, ktorý je zákonom novej zmluvy, zmluvy charakteru milosti. Ak raz zákonník v Ježiša uverí ako v Krista, uverí v jeho vykypiteľské dielo a zástupnú obeť na kríži, Boh mu bude túto vieru počítať za spravodlivosť. Z tejto viery dostane Ducha, prijme nové narodenie zhora, Boh mu obreže srdce a bude žiť nový život, ktorým bude naplňať najvyšší zákon, zákon lásky. Každý, kto naplní tieto dve najväčšie prikázania, bude žiť. Ak niekto bude tieto dve prikázania naplňať ako vierou ospravedlnený, omilostený znovuzrodený človek, ktorý je pod novou zmlouvou, čiže pod milosťou, bude žiť na večné veky. Tieto pravdy ale Pán Ježiš neučil pred svojím ukrižovaním otvorene. Zostávali do veľkej miery skryté. V plnosti a otvorene ich učili až apoštoli Pána Ježiša Krista po Letniciach. Ale aj Pán Ježiš mnohé poodhalil. Nikodémovi odkryl, že ak má byť spasený a prebývať v Božom kráľovstve, musí sa narodiť znova. Zástupom povedal, že skutok, ktorý musia urobiť, je veriť neho (Ján 6:29).

F) Pozri nasledujúci článok „Ospravenie a spasenie, zo skutkov“ v Rímskym 2“.

G) Rovnako ako izraelský národ zastupoval pod zmlouvou zákona celé ľudstvo, tak aj zaslúbenie novej zmluvy (Jeremiáš 31:31-33), ktoré je v starej zmluve zaslúbené (ako sa zdá) len Židom, sa konečným spôsobom týka Cirkvi zo Židov i pohanov (teda uverivších zo všetkých národov), čo zreteľne vykladá novozákonné Písmo: „Ale teraz došiel Ježiš natoľko znamenitejšej svätoslúžby, nakoľko je aj lepšej zmluvy prostredníkom, ktorá je uzákonená na lepších zaslúbeniach. Lebo ak by tamtá prvá bola bývala bezúhonná, nehľadalo by sa miesto druhej. Lebo karhajúci ich hovorí: Hľa, idú dni, hovorí Pán, a uzavriem s domom Izraelovým a s domom Júdovým novú zmluvu, nie podľa zmluvy, ktorú som učinil s ich otcami toho dňa, keď som ich pojal za ruku, aby som ich vyviedol z Egyptskej zeme, lebo oni nezostali v mojej zmluve, a ja som si ich nepovšimol, hovorí Pán. Lebo toto je zmluva, ktorú uzavriem s domom Izraelovým po tých dňoch, hovorí Pán: Dám svoje zákony do ich mysle a napíšem ich na ich srdcia a budem im Bohom, a oni mi budú ľuďom. A nebudú viacej učiť každý svojho bližného a každý svojho brata hovoriac: Poznaj Pána! Lebo ma budú všetci znáť, od malého z nich až do veľkého z nich. Lebo budem milostivý ich nepravostiam a na ich hriechy a na ich bezzákonné skutky viacej nespomeniem. Tým, že hovorí novú, vyhlásil prvú za zastaralú. A to, čo zastarievá a starne, je blízke zániku“ (Židom 8:6-13). Konečný Boží plán celý čas bol a je, že „dom Izraelov a dom Júdov“ v skutočnosti, v pravom zmysle slova, je „Cirkev zo Židov i pohanov“, „Boží ľud (Božia domácnosť) novej zmluvy“, čoho izraelský národ bol len fyzickým tieňom a predobrazom. Aby fyzický tieň a predobraz nahradilo konečné naplnenie, musela nová zmluva nahradit' starú, pretože izraelský národ bol ako národ (Boží ľud predobrazne) ustanovený mojžišovskou zmlouvou, zatiaľ čo pravý Boží ľud (Cirkev) je ustanovený novou zmlouvou. A Mojžiša ako prostredníka starej zmluvy musel nahradit' Kristus ako prostredník novej zmluvy.

Použití pramene:

- 1) Peter J. Gentry: *The Covenant at Sinai*, *The Southern Baptist Journal of Theology*, 12(3):38-63 (jeseň 2008)
- 2) Peter J. Gentry: *The Relationship of Deuteronomy to the Covenant at Sinai*, *The Southern Baptist Journal of Theology* 18(3):35-57 (jeseň 2014)
- 3) John G. Reisinger: *Tablets of Stone* (2004), *New Covenant Media, USA*, v českom preklade Kamenné dosky, Zápas o duši, Praha 2009
- 4) Ján Šichula: *Božie zmluvy a Boží zákon*, *Solas číslo 19*, leto 2013.

Ospravedlnenie a spasenie „zo skutkov“ v Rímskym 2

*Lebo nie poslucháči zákona sú spravodliví u Boha,
ale činitelia zákona budú ospravedlnení
Rímskym 2:13*

*...hromadíš sebe hnev na deň hnevu a zjavenia spravodlivého súdenia Boha,
ktorý odplatí jednému každému podľa jeho skutkov
Rímskym 2:6*

Druhá kapitola Listu Rímskym môže spôsobovať ťažkosti kvôli štýlu, akým je napísaná. Môže evokovať, že spasenie je na základe skutkov, a nie na základe ospravedlnenia zo samotnej viery. Je to tak kvôli vyjadreniam ako: „Boh odplatí jednému každému podľa jeho skutkov“ (Rímskym 2:6); „tých, ktorí v trpezlivosti dobrého skutku hľadajú slávu a česť a neporušiteľnosť Boh odplatí večným životom“ (2:7); Boh dá „slávu i česť i pokoj (rozumej spásu) každému, kto robí dobré, Židovi predne, i Grékov“ (2:10); „činitelia zákona budú ospravedlnení“ (2:13).

Účelom tejto pasáže novozákonného Písma (Rímskym kapitola 2) je ukázať, že napriek tomu, že medzi Židmi a pohanmi existuje zásadný rozdiel – Židia dostali zákon (Mojžišov zákon ako zmluvu skutkov) a sú pod zákonom, zatiaľ čo pohanovia zákon nedostali a sú bez zákona – tak v konečnej miere rozdiel medzi Židmi a pohanmi nie je. Nie je preto, lebo rovnako odsúdený bude ako Žid, ktorý hreší, tak aj pohan, ktorý hreší. Rozdiel je len v spôsobe, akým každý z nich má poznanie Božieho zákona. A rozdiel medzi Židom a pohanom nakoniec nie je ani v tom, ako budú spasení.

Náročnosť tejto pasáže Písma (Rímskym kapitola 2) spočíva v tom, že v nej apoštol nehovorí o spasení na základe ospravedlnenia zo samotnej viery, ale ukazuje na vzťah medzi spasením a naplnením toho, čo Boží zákon v konečnej miere od človeka požaduje. V kontexte

tejto pasáže je to vyjadrené slovami „konanie dobra“ a „dobrý skutok“. Inak povedané, v tejto pasáži apoštol hovorí o spásu a odsúdení vo svetle poslušnosti Božiemu zákonu. Sledujme, ako je vystavaná jeho argumentácia.

Najprv sa apoštol venuje odsúdeniu tých, ktorí hrešia. To, že hrešia, odkrýva Boží zákon. Cieľom tejto pasáže je zotrieť rozdiel medzi hrešiacim Židom a hrešiacim pohanom a ukázať, že ako jeden, tak i druhý budú spravodlivo odsúdení. V prípade Žida je to pochopiteľné, pretože Žid bol daný pod zákon (Mojžišov zákon), a každé prekročenie zákona (nedodržanie hoci len jedného prikázania) je hriechom, ktorý Boh spravodlivo trestá. Vynára sa však otázka, voči čomu hreší pohan, keď nie je pod zákonom, čiže keď nedostal prikázania. Odpoveď je nasledovná: pohan dostal „dielo zákona zapísané

na svoje srdce“ (Rímskym 2:15). To znamená, že pohan prirodzene, intuitívne – vo svojom svedomí – vie, čo je v zmysle požiadaviek Božieho zákona dobré a čo je zlé. V tomto zmysle hovoríme o požiadavkách Božieho zákona, ktoré sa dajú suma sumárov zhrnúť do dvoch najväčších prikázaní: *milovať Boha celým srdcom a svojho blížneho ako seba samého*. Pohanovi to Boh vštepil do jeho svedomia. Preto je pohan „sám sebe zákonom“ (2:15). V tomto zmysle je pohan rovnako pod Božím zákonom ako je aj Žid pod Božím zákonom. Žid dostal Boží zákon vo forme Mojžišovho zákona zapísaného na kamenných doskách (ako literu, ako sadu prikázaní), zatiaľ čo pohan dostal zákon vštepený do svojho svedomia. Preto aj pohan vie vo svojom srdci, vo svojom svedomí, čo je v zmysle požiadaviek zákona dobré a čo zlé. A vie aj to, či tieto požiadavky napĺňa alebo prestupuje rovnako tak, ako Žid vie, či napĺňa alebo prestupuje prikázania Mojžišovho zákona (napísanú literu). To, že pohan vie, či požiadavky zákona buď napĺňa alebo prestupuje, je vyjadrené vo verši 15 slovami, že jeho myšlienky a jeho svedomie sa navzájom obviňujú alebo vyhovávajú.

Zhrňme si, čo sme doteraz povedali. V konečnej miere niet rozdielu medzi Židom a pohanom, pretože nakoniec ako jeden, tak i druhý bude pomeraný Božím zákonom. Rozdiel medzi nimi je len v tom, akým spôsobom sú Židia a akým pohanovia konfrontovaní s požiadavkami zákona. Žid dostal zákon ako literu, zatiaľ čo pohan dostal zákon do svojho svedomia a vo svojej prirodzenosti vie, čo zákon požaduje. Preto ako Žid, tak i pohan, keď sú zákonu neposlušní,

budú rovnako spravodlivo odsúdení. To je vyjadrené slovami: „*súd Boží je podľa pravdy na tých, ktorí robia také veci*“ (2:2). „*Robia také veci*“ (2:2) a „*páchajú také veci*“ (2:3) znamená neposlúchajú a nenapĺňajú požiadavky zákona. Tí, ktorí zákon neposlúchajú, sú označení ako tvrdošíjni a nekajúcného srdca (2:15). Títo na finálnom súde dostanú rovnaké odsúdenie – večné zatratenie.

Tento spravodlivý súd je rovnaký pre Žida i pohana. Žid bude odsúdený zákonom (literou, Mojžišovým zákonom), pohan zahynie bez zákona (bez litery): „*Lebo všetci, ktorí hrešili bez zákona, bez zákona i zahynú. A všetci, ktorí hrešili pod zákonom, budú zákonom odsúdení*“. Pohana odsúdi zákon, ktorého požiadavky („dielo zákona“) mu boli vštepené do srdca a do svedomia. Pritom musíme dôsledne rozlišovať „dielo zákona“ napísané v srdci a vo svedomí (Rímskym 2:15) od samotného „zákona“ napísaného v mysli a v srdci (Židom 8:10 a 10:16). *Dielo zákona* (Rímskym 2:15) znamená vedieť čo je dobré a čo je zlé, a to vie každý človek. *Zákon zapísaný v mysli a v srdci* (Židom 8:10 a 10:16) má len ten, kto patrí k novozmluvnému ľudu – teda nie každý človek!

Súd Boží teda bude podľa pravdy (2:2). Boh bude súdiť ľudí (Židov i pohanov) podľa ich skutkov (2:6), teda podľa toho, ako sa zachovali voči požiadavkám Božieho zákona. Boží súd je podľa pravdy preto, lebo Boh nehľadá na osobu (2:11), nerobí rozdiel medzi Židom a pohanom, oboch súdi podľa ich skutkov (2:6). Súd podľa skutkov (2:6) je nasledovný:

1. Boh tých, ktorí v trpezlivosti dobrého skutku hľadajú slávu a česť a nepo-

rušiteľnosť odplatí večným životom (2:7). To, že takto opísaná poslušnosť požiadavkám zákona nie sú „skutky zákona“ predstavujúce základ pre spasenie, či predstavujúce základ pre ospravedlnenie, vyložíme nižšie.

2. Boh tých, ktorí sú svárliví a ktorí neposlúchajú pravdu, ale poslúchajú nepravosť, odplatí prchivosťou a hnevom. Z kontextu tejto pasáže je zrejmé, že toto odsúdenie je večné zatratenie.

Všimnime si však, že tí, ktorí patria do prvej skupiny, sú opísaní ako tí, ktorí „robia dobré“ (2:10), a tí, ktorí sa nachádzajú v druhej skupine ako tí, ktorí „robia zlé“ (2:9). A o oboch skupinách platí, že nie je rozdiel medzi Židom a Grékom (pohanom): „Žid predne, i Grék“ (2:9-10). Teda hlavné posolstvo druhej kapitoly Rímskym je, že podľa Božej pravdy (2:2) a vo svetle evanjelia (2:16) Boh nekoná s ľuďmi podľa toho, či sú Židmi alebo pohanmi, ale podľa toho, či robia dobré alebo zlé vo svetle požiadaviek Božieho spravodlivého, svätého a dobrého zákona.

Pozrime sa teraz na spasenie Židov i pohanov, ktorí sa nachádzajú v prvej skupine. Z pohľadu záchrany a večného života nakoniec tiež nebude rozdiel medzi Židom a pohanom. Ľudia v tejto prvej skupine sú opísaní ako tí, „ktorí v trpezlivosti dobrého skutku hľadajú slávu a česť a neporušiteľnosť“ (2:7) a ako tí, ktorí „robia dobré“ (2:10). Tieto „dobré skutky“ však nepredstavujú zásluhy, na základe ktorých by boli ľudia spasení, nepredstavujú „skutky zákona“ ako základ pre ospravedlnenie. Toto tvrdenie je dostatočne jasné z učenia apoštola Pavla o základe, na ktorom sme spasení,

o prostriedku, skrze ktorý získavame ospravedlnenie ako pripočítanú Kristovu spravodlivosť. Stačí spomenúť dva verše spomedzi mnohých: „pretože zo skutkov zákona nebude ospravedlnený pred ním nikto telo, lebo skrze zákon poznanie hriechu“ (Rímskym 3:20 pozri aj Rímskym 9:32; Galatským 2:16, 3:10), „Ale tomu, kto nerobí skutkov, ale verí na toho, ktorý ospravedľuje bezbožného, počíta sa jeho viera za spravodlivosť“ (Rímskym 4:5). Tieto „dobré skutky“ predstavujú „chodenie v novote života“ (Rímskym 6:4), „chodenie podľa Ducha“ (Rímskym 8:1, 8:4), predstavujú poslušnosť viery, „ovocie Ducha“ (Galatským 5:22), pretože: „Lebo ovocie Ducha záleží v každej добрôte, spravodlivosti a pravde“ (Efezským 5:9). Ten, kto chodí podľa Ducha, dokazuje, že právo zákona je v ňom naplnené: „aby bolo naplnené právo zákona v nás, ktorí nechodíme podľa tela, ale podľa Ducha“ (Rímskym 8:4). Podľa Ducha chodí len ten, kto má Ducha Kristovho (Rímskym 8:9), teda znovuzrodený, Božie dieťa. „Dobré skutky“ tých, ktorí sú v prvej skupine, sú teda skutky, ktoré potvrdzujú (dokazujú) spasenie týchto ľudí, pričom spasení sú na základe ospravedlnenia zo samotnej viery. Preukazujú a zviditeľňujú spasenie a ospravedlnenie týchto ľudí v takom zmysle, ako o tom hovorí aj apoštol Jakub, keď hovorí o „ospravedlnení zo skutkov“ (pozri článok Solas 35, leto 2017 „Vzťah viery a skutkov pri ospravedlnení“, str. 14-27). Toto tvrdenie, že „dobré skutky“ v prvej skupine predstavujú *ovocie spasenia*, dokazuje aj zvyšok druhej kapitoly listu Rímskym (verše 25-29).

V prvej skupine sú ľudia, ktorí majú „obriezku srdca v Duchu“ (2:29), bez

ohľadu na to, či sú Židmi s obriezku tela (vo verši 27 sú nazvaní „*litera a obriezka*“) alebo pohanmi (vo verši 27 sú nazvaní „*neobriezka od prirodzenia*“). Obriezka tela nič neosoží, pokiaľ človek nemá obrezané srdce. Keď Žid, ktorý je obrezaný na tele, nenaplní zákon (literu, Mojžišov zákon), tak jeho obriezka sa stala neobriezku (2:25). Keď pohan, ktorý nie je na tele obrezaný, robí to, čo požaduje zákon, vtedy sa jeho neobriezka počíta za obriezku (2:26). Pravým skutočným Židom (dieťaťom Abraháma, Božím dieťaťom) nie je obrezaný etnický Žid, ale ten, kto je z viery, kto je *podľa srdca Židom* (2:28-29). *Byť podľa srdca Židom* znamená mať obrezané srdce. Pravou skutočnou obriezku nie je obriezka tela, ale obriezka srdca (2:28-29) a podľa Židom 8:10 a 10:16 to znamená patriť k novozmluvnému ľudu.

Verš Rímskym 2:29 predstavuje kľúč, ktorý odomyká dvere porozumenia celej tejto pasáže: „*ale Židom je ten, kto je ním skryte, v srdci, a obriezku je obriezka srdca v duchu, nie v litere, – ktorého chvála nie je od ľudí, ale od Boha*“. Obriezka srdca je obriezku, ktorá je v Duchu, nie v litere. Obriezka srdca je teda naplnením zaslúbenia novej zmluvy daného cez starozákonných prorokov: „*Toto je zmluva, ktorú uzavriem s nimi po tých dňoch, hovorí Pán: Dám svoje zákony na ich srdcia a napíšem ich na ich mysle*“ (Jeremiáš 31:31-33; Židom 10:16-17) a aj: „*A dám vám nové srdce a nového ducha dám do vášho vnútra a odstránim to kamenné srdce z vášho tela a dám vám srdce z mäsa. A dám svojho Ducha do vášho vnútra a učiním to, aby ste chodili v mojich ustanoveniach a ostríhali moje súdy a činili ich*“ (Eze-

chiel 36:26-27). Teda či pohan či Žid, ktorý „robí to, čo káže zákon“ (Rímskym 2:25) a „zachováva ustanovenia zákona“ (2:26), je ten, komu Boh vložil svoj zákon do srdca, napísal svoj zákon na jeho myseľ a dal svojho Ducha do jeho vnútra (Ezechiel 36:27).

Verš Rímskym 2:29 dáva do kontrastu na jednej strane „*obriezku srdca v Duchu*“, z ktorej pramení poslušnosť viery veriaceho novej zmluvy, ktorá je v kontexte tejto pasáže nazvaná „konanie toho, čo káže zákon“, „zachovávanie ustanovení zákona“, „činenie dobra“ a „hľadanie neporušiteľnosti v trpezlivosti dobrého skutku“ – a na druhej strane „*obriezku v litere*“, obriezku tela pod mojžišovskou zmluvou. Tento kontrast je ostrý a absolútny, pretože litera (Mojžišov zákon) zabíja, zatiaľ čo Duch oživuje (2. Korintským 3:6).

Verš Rímskym 2:29 ponúka aj ďalší kľúč, ktorý je dôkazom, že náš výklad je správny. Keď hovorí o človeku s obrezaným srdcom (o znovuzrozenom, spasenom), pričom ho nazýva „Židom, ktorý je Židom v srdci, skryte“, tak o ňom hovorí, že „jeho chvála nie je od ľudí, ale od Boha“. Toto je však typická Pavlova rétorika zo 4. kapitoly listu Rímskym, ktorá definuje ospravedlnenie z viery samotnej bez skutkov zákona.

Keď druhá kapitola listu Rímskym hovorí o spasených ľuďoch, ktorí konajú dobré skutky, ktorí robia to, čo káže zákon, tak slovo „zákon“ neznamená mojžišovskú zmluvu skutkov, ale naberá nový význam. Znamená požiadavky Božieho zákona zapísané cez obriezku srdca do vnútornosti znovuzrozeného človeka. Predstavuje tu to, čo Boh od človeka v konečnej miere požaduje

– poslušnosť, vernosť, lojalnosť, lásku. To však je možné len skrze nové narodenie a obriezku srdca, teda cez zapísanie zákona na srdce znovuzrodeného človeka.

Slovo „zákon“ v tomto zmysle znamená Kristov zákon novej zmluvy. Kristov zákon (1. Korintským 9:21) je najvyšší zákon, kráľovský zákon (Jakub 2:8), zákon lásky (Rímskym 13:10), a zhrnutý je v dvoch najvyšších prikázaniach: *milovať Boha z celej sily a celým srdcom, dušou i myslou po všetky dni života a blížneho ako samého seba*. To je definitívna (konečná) požiadavka Božieho zákona. Nakoniec, rovnako tak je vyjadrená i v Mojžišovom zákone, v ktorom je celý Boží zákon zhrnutý v desiatich prikázaniach. Desatoro sa zase dá zhrnúť dvomi najvyššími prikázaniami, pretože prvé najvyššie prikázanie o *milovaní Boha* (o vzťahu človeka k Bohu) je sumárom prvých štyroch prikázaní, a druhé najvyššie prikázanie o *milovaní blížneho* (o medziľudskej spravodlivosti) je sumárom zvyšných šiestich prikázaní. To je dôvod, pre ktorý apoštol Pavol používa slovo „zákon“ v druhej kapitole Rímskym oboma spôsobmi: zákon ako mojžišovskú zmluvu (literu), ktorá odsudzuje, a zákon ako Kristov najvyšší zákon lásky zapísaný do vnútorností znovuzrodeného človeka. Toto zapísanie zákona na srdce je neoddeliteľné od ospravedlnenia z viery a od spasenia. Len ten, kto je pod novou zmluvou, má odpustené hriechy, je počítaný za spravodlivého a Boh mu vymenil kamenné srdce za mäsité. Len človek, ktorý má obriezku srdca, dokáže uspokojiť Božiu svätú požiadavku poslušnosti a konania dobrých skutkov, pretože je v Kristovi.

Zvláštnu pozornosť si vyžaduje verš Rímskym 2:13: „...*činitelia zákona budú ospravedlnení*“. Otázkou je, či tu apoštol Pavol hovorí o „ospravedlnení zo skutkov v jakubovskom zmysle“. Inak povedané, či tento verš hovorí o *naplnení písma* o ospravedlnení z viery samotnej (Jakub 2:23), o preukázaní, dokázaní, zviditeľnení a potvrdení ospravedlnenia z viery (pozri článok „Vzťah viery a skutkov pri ospravedlnení“, *Solas číslo 35*, leto 2017, str. 14-27). Inými slovami, či „činitelia zákona“ v tomto verši sú tí, ktorí majú Boží zákon vložený do svojich vnútorností cez obriezku srdca, a či „činenie zákona“ v tomto verši znamená poslušnosť viery (chodenie v novote života). Prikláňam sa k presvedčeniu, že nie. Apoštol Pavol nepoužíva slovo „ospravedlnenie“ v takom zmysle, ako apoštol Jakub. Pavol používa slovo ospravedlnenie systematicky (konzistentne) v prepojení na Boží výnos o spravodlivosti človeka v prepojení na jeho konečný údel: večný život alebo večné zatratenie. Pavol vždy hovorí buď o ospravedlnení zo samotnej viery ako o pripočítaní Kristovej spravodlivosti veriacemu v evanjelium, alebo hovorí o ospravedlnení zo skutkov zákona ako o hypotetickej ceste dosiahnutia spravodlivosti a získania spásy ako mzdy (nie ako daru z milosti). O tejto hypotetickej ceste, ktorá je hypotetická preto, lebo ňou žiaden človek neprešiel a ani nemôže prejsť (preto, lebo je v tele, telesný, predaný pod hriech), hovorí Pavol takto: „*Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zákona, že človek, ktorý by to učinil, bude tým žiť*“ (Rímskym 10:5), „... *Lebo keby bol býval daný zákon, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola*

spravodlivosť bývala zo zákona (Galatským 3:21).

Príkláňam sa teda k názoru, že vo verši Rímskym 2:13: „... *činitelia zákona budú ospravedlnení*“ hovorí apoštol Pavol o hypotetickej ceste spásy. Ukazuje to kontext veršov 13-15. To, čo týmto veršom chce ukázať je, že len samotná známosť Božieho zákona („poslucháči zákona“) – u Židov cez *Mojžišov zákon* a u pohanov cez zapísanie *diela zákona* na ich srdcia a svedomie – je dostatočná iba na odsúdenie, ale nie na spásu. Na spásu je potrebné „činenie zákona“, čo je vo verši 13 opísané ako nedosiahnuteľná hypotetická cesta spasenia (pozri aj článok „Pestún vedúci ku Kristovi“ v tomto čísle na str. 15), ale vo veršoch 25-29 je opísané ako konanie tých, ktorí majú zákon Bohom napísaný vo vnútornostiach (majú obriezku srdca). Na toto druhé Pavol používa výrazové prostriedky, ako „plnenie zákona“, „robenie toho, čo zákon káže“, „zachovávanie ustanovení zákona“. Podobne Pavol aj veľmi starostlivo a precízne rozlíši výrazovo „zapísanie zákona na srdce“ (obriezka srdca) a „zapísanie diela zákona na srdce“ (známosť požiadaviek zákona daná vo forme svedomia pohanov).

Môžeme byť zaskočení tým, že Pavol vkladá tak náročnú doktrinálnu pasáž v takto stručnej a zhustenej, temer až nečitateľnej či nechopiteľnej podobe hneď v úvode svojho listu Rímskym, v ktorom neskôr kapitolu po kapitole systematicky, starostlivo a podrobne vysvetľuje stav človeka, odsúdenie, potrebu spásy, cestu spásy, ospravedlnenie zo samotnej viery, darovanie Ducha, vnútornú premenu človeka, nové narodenie, povahu nového života, chodenie podľa Ducha a jeho ovo-

cie, oslobodenie a vykúpenie z hriechu, vykúpenie spod zákona, patriť Kristovi, atď. Pre Pavla je to dost' typické. Tému, ktorú sa chystá neskôr podrobne systematicky vyložiť, najprv vopred „nadhodí“. Uvediem dva príklady. Ospravedlnenie z viery samotnej vyloží Pavol podrobne a systematicky v kapitolách 3 a 4. Avšak už v kapitole 1 vo verši 17 toto ospravedlnenie zo samotnej viery deklaruje, predloží. Podobne o darovaní Ducha a o vnútornej premene človeka Pavol systematicky vyučuje v kapitole 8 listu Rímskym, avšak túto tému, že „je nám daný Boží Duch“ oznámi a predloží už v kapitole 5 mimoriadne stručným spôsobom: „*a taká nádej nezahanbuje, lebo láska Božia je vyliala v našich srdciach skrze Svätého Ducha, ktorý nám je daný*“ (Rímskym 5:5).

Cieľom druhej kapitoly Rímskym je *zmazať rozdiel medzi Židmi a pohanmi* ako dvomi skupinami ľudí. Židia v dejinách Božieho konania s národmi dostali zvláštne postavenie u Boha, výsady a zákon, zatiaľ čo pohanov Boh nechal ísť po ich bezbožných cestách, i keď ich nenechal bez svedectva svojej dobroty, ktorá ich mala priviesť ku pokániu. Cieľom tejto kapitoly je *nastoliť nový rozdiel*, ktorý je podstatný: rozdiel medzi tými, ktorí činia dobro a poslúchajú pravdu, a tými, ktorí činia zlo a sú pravde neposlušní. A je tu dokonca, i keď náročným spôsobom, odkryté aj to, že to, čo Boží zákon požaduje, docielilo až evanjélium a viera. „*Lebo to, čo bolo nemožné zákonu, nakoľko bol slabý skrze telo, to vykonal Boh poslušiac svojho Syna v podobnosti tela hriechu a príčinou hriechu a odsúdil hriech v tele*“ (Rímskym 8:3). Výsledkom je, že o veriacich v evanje-

lium, o spasených platí, že „*právo zákona je v nich naplnené*“ (Rímskym 8:4): „*aby bolo naplnené právo zákona v nás, ktorí nechodíme podľa tela, ale podľa Ducha*“. V druhej kapitole Rímskym to však dokážeme spoznať až vtedy, keď sa k tejto kapitole vrátíme s plným porozumením celého listu Rímskym.

Čo povedať záverom? Len človek s obrezaným srdcom (znovuzrodený človek), aj keď nie je obrezaný na tele, dokáže zachovávať ustanovenia zákona, pretože ich má zapísané na srdci. To ale sú spasení ľudia, ktorí nie sú pod Mojžišovým zákonom (pod zmluvou skutkov, pod literou), ale sú pod novou zmluvou, teda pod milosťou. Keď je človek len pod literou a má len obriezku tela, tak výsledkom je, že je priestupníkom zákona a čaká ho odsúdenie (Rímskym 2:27).

A naopak, pohan s obrezaným srdcom je v konečnej miere a s konečnou platnosťou Židom v pravom zmysle slova. Je Židom „skrytý“, „v srdci“, čiže vnútorne a naozajstne, nie len navonok (Rímskym 2:28-29). Je tým, k čomu židovstvo malo viesť – byť Bohu zvláštnym vlastníctvom, kráľovstvom kňazov, Božím ľudom, o ktorom platí, že Boh im bude Bohom a oni mu budú ľudom. Preto tým pravým „Židovským národom“, skutočným Božím ľudom, nie je nakoniec jedno špeciálne vyvolené etnikum, ale Cirkev zo Židov i pohanov (Efezským 2:15), ktorých Boh skrze evanjelium stvoril v jedno, v jeden ľud. Tieto pravdy (Rímskym 2:28-29) apoštol Pavol potom naplno rozoberie až v kapitolách Rímskym 8 až 11.

Peter Vajda

Falošní proroci

Ako je možné spoznať rozdiel medzi pravdou a klamstvom, keď ide o náboženstvo? Takmer všetky kulty a náboženstvá sa môžu javiť ako správne, keď ich doktríny vyučujú niekto so silným charakterom resp. s charizmou, niekto, kto sa vyjadruje atraktívnym a presvedčivým spôsobom. V tejto súvislosti budeme dnes premýšľať o tom, čo povedal Ježiš ohľadom falošných prorokov.

Vystrihajte sa falošných prorokov, ktorí k vám prichádzajú v ovčom rúchu, ale vnútri sú dravými vlkami. Po ich ovocí ich poznáte. Či azda z trnía oberajú hrozná alebo z bodlače figy? Tak teda každý dobrý strom rodí dobré ovocie, a zlý strom rodí zlé ovocie. Dobrý strom nemôže rodiť zlé ovocie ani zlý strom rodiť dobré ovocie. Každý strom, ktorý nerodí dobré ovocie, sa vytína a hádza na oheň. A tak ich teda po ich ovocí poznáte (Matúš 7:15-20).

Vo svojej Kázni na hore Pán Ježiš hovoril o tom, že do nebeského kráľovstva je nevyhnutné vojsť cez úzku bránu. Táto brána vedie na úzku cestu. Ako sme si mohli v minulom článku všimnúť, veľkosť, resp. malosť brány, je okrem iného indikáciou skutočnosti, že ľudia do Božieho kráľovstva vstupujú jeden po druhom. Úzkosť cesty nám zároveň hovorí, že život pravého kresťana zahŕňa aj ťažkosti a skúšky. Napríklad to často znamená plávať proti prúdu vo

vztahu k tým, ktorí všetku svoju energiu a pozornosť investujú do vecí týkajúcich sa terajšieho života bez toho, žeby sa obťažovali rozmýšľať o duchovných veciach. Ale len tí, ktorí túto malú, tesnú bránu už našli a začali kráčať po úzkej ceste, dostanú večný život. A len oni budú poznať odpochinitie a útechu, prameniace z osobného vzťahu s Ježišom Kristom.

Pán Ježiš pokračuje v rozprávaní o falošných prorokoch a varuje svojich po-

slucháčov pred ich podvodmi. Pravdivý, ozajstný prorok bol Božou hlásnou trúbou – teda niekým, kto verne odovzdával ľuďom správu pravého a živého Boha. Aké sú však vlastnosti falošného proroka? Falošný prorok je ten, kto nebol poslaný Bohom a kto teda prináša svoju vlastnú správu (ktorú si sám vymyslel). Ide o to, že to, čo falošný prorok hovorí a učí, vyzerá ako veľmi vierohodné. Nie vždy prichádza s herézou bijúcou do očí, hovoriac napríklad, že Ježiš nie je Boží Syn, alebo že Biblia je len zbierkou ľudských myšlienok. Nie, on je často oveľa rafinovanejší. Správa, ktorú prináša, je presne taká, akú chcú ľudia počuť. Napríklad bude učiť, že peklo je len výmyslom, že diabol v skutočnosti neexistuje, že hriech je vlastne ochorenie a nemá nič spoločné s vinou – a to preto, že Boh je láska a On by predsa nikoho nepotrestal na večnosť.

Žiadne z biblických doktrín, ktoré sa zdajú byť tvrdé, nie sú dnes populárne a ľudia sú vždy radi, keď počujú učiteľov, ktorí ich popierajú. Opakujem: správa, ktorú títo falošní učitelia prinášajú, sa podobá pravde, ale v skutočnosti je to lož, ktorá má katastrofálne následky pre tých, ktorí ju prijali. Falošní proroci sa navonok zdajú byť neškodnými ovcami, ale v skutočnosti sú to nenásytní a krutí vlci. Ich cieľom je ponúknuť ľuďom atraktívnejšie evanjelium, pohodlnejší spôsob, ako žiť svoj život a dostať sa do neba. Ale to nie je ešte celá pravda. Všeobecne možno povedať, že toho, čo je na rozprávání, hlásaní falošného proroka nebezpečné, nie je veľa, ale veľa je toho, čo nepovie. Ak si ho vypočujete, často káže o láske k Bohu, no len zriedka sa zmieni resp. povie niečo o jeho svätosti, spravodlivosti a hneve. A kto by nechcel počuť o Božej láske? To je dôvod, prečo bude mať falošný prorok vždy mnoho nasledovníkov. Ďalšie z doktrín/náuk, ktorým má falošný prorok tendenciu sa vyhnúť, je *posledný súd a večný osud zatratených*.

Okrem toho, falošný prorok nezdôrazňuje hroznú podstatu hriechu. Nemusí popierať jeho existenciu, ale vždy baga-

telizuje závažnosť hriechu. Má tendenciu hovoriť len o jednotlivých hriechoch a iba zriedka sa zmieňuje o skutočnosti, že všetci máme hriešnu prirodzenosť. Určite sa nezmieňuje o biblickej pravde, že človek je vo svojich hriechoch mŕtvvy a úplne neschopný akýmkoľvek spôsobom prispieť k vlastnej záchrane.

Fenoméni falošných prorokov nie je obmedzený len na dnešnú dobu. V Biblii opisuje Boží pravdivý prorok Jeremiáš falošných prorokov takto: „*A ľahkomyselne liečia rany môjho ľudu. Hovorí: Pokoj, pokoj! Ale niet pokoja!*“ (Jeremiáš 6:14). A potom čítame toto šokujúce obvinenie: „*Proroci prorokujú falošne... A môj ľud to tak miluje!*“ (Jeremiáš 5:31). Dovoľte mi k tejto téme napísať slová jedného komentátora. Hovorí: „Falošný prorok je vždy veľmi upokojujúcim, utešujúcim kazateľom. Ak ho počúvate, vždy vo vás zanechá dojem, že tu nie je veľa zlého, nesprávneho. Samozrejme, pripúšťa, že čosi zlé tu predsa je – nie je až taký hlúpy, aby povedal, že tu nie je nič zlé. On však hovorí, že všetko je v poriadku a bude dobre aj v budúcnosti. „Pokračujte tak ako doteraz, ste v poriadku, nemusíte sa trápiť a znepokojevať ohľadom malej brány a úzkej cesty“. „Pokoj, pokoj“ hovorí. Falošný prorok v rúchu baránka je vždy upokojujúci, príjemný, neškodný a priťažlivý. Ale za falošným prorokom sa skrýva nepriateľ ľudskej duše – diabol. Satan rád obchoduje s polopravdami, upokojuje ľudí falošným pocitom bezpečia, aby si mysleli (a verili), že Boh je s nimi v podstate spokojný.“

Pravý, ozajstný prorok naproti tomu oznamuje celú pravdu – vrátane toho, čo ľudia neradi počujú. Je považovaný za extrémistu alebo fanatika. Iróniou je, že v dnešnej dobe, keď sa káže o tolerancii a duchu ekumenizmu, jediní ľudia, ktorí nie sú tolerovaní, sú tí, čo hovoria celú pravdu – teda skutoční proroci. Pravý, skutočný prorok Jeremiáš bol vo svojej dobe opovrhovaný, pretože podával celú pravdu. Je smutné, že aj v dnešnej dobe sa s Božími vernými a pravými služobníkmi

zaobchádza rovnako, pretože odmietajú kompromisy a nehovoria ľuďom to, čo chcú počuť, ale to, čo počuť potrebujú. Riskujú pritom rovnaké hanebné a potupné zaobchádzanie, ako to bolo v prípade Jeremiáša.

Ako sa teda môžeme chrániť pred falošnými prorokmi? Ako sa môžeme vyhnúť tomu, že budeme podvedení ich falošným učením? Nejde o druhoradé problémy či otázky. Hovoríme tu o otázkach, ktoré sa týkajú našich nesmrteľných duší a nášho večného určenia. V tomto bode si nemôžeme dovoliť v niečom sa mýliť, lebo to znamená, že budeme navždy zatratení. Nuž teda, ako sa dá zhodnotiť ľudské učenie? Odkiaľ pochádza to pravé a pravdivé kresťanské učenie? Pochádza zo 66 kníh Biblie, Starého a Nového zákona, ktoré sú definované ako Božie slovo. Tieto knihy boli napísané ľuďmi, ale inšpirované Svätým Duchom. Takže, ak máme preveriť pravdi-

vosť učenia, musíme čítať Božie slovo pod vedením Svätého Ducha. Keď apoštol Pavol prišiel do mesta Berea, ľudí tam pochválil, pretože – citujem: „*A tí (Berečania) boli šlachetnejší... a prijali slovo s celou ochotou a skúmali písma každý deň, či je to tak.*“ (Skutky 17:11). Títo Berečania neboli teológmi ani náboženskými učiteľmi. Boli to obyčajní muži a ženy, pochválení v Písme apoštolom Pavlom za skúmanie Písma. Ich zámerom bolo zistiť, či Pavol bol falošným prorokom alebo nie.

Priatelia, nikdy nemajte strach skúmať, čomu vás vyučujú vaši náboženski učители, zbor alebo vaša cirkev. Skúmajte to vo svetle Písma, prosiac Svätého Ducha, aby vám ho osvetlil. „*Tvoje slovo je Pravda,*“ povedal Ježiš vo svojej modlitbe Otcovi. Takže, priatelia, pravdu musíme hľadať v Písme. To je jediný zdroj pravdy, ktorý máme k dispozícii.

Michael Steedman

Solas číslo 36, 10. ročník, jeseň 2017

Časopis Solas vydáva občianske združenie Solas, Smreková 11, 010 07 Žilina 7.
IČO: 42064619. Je evidovaný Ministerstvom kultúry SR pod číslom EV 22/08.

Vychádza štyrikrát do roka.

Je nepredajný. Odberateľom ho zasielame bezplatne.
Číslo 36 vyšlo 4. septembra 2017 v náklade: 2 580 ks.

Tlač: Alfa print, s. r. o. Martin, www.alfaprint.sk
Žiadosti o zaradenie do zoznamu odberateľov pošlite na poštovú alebo e-mailovú adresu redakcie.

Dobrovoľné finančné príspevky a dary môžete posilať na účty:
Z územia Slovenska: VÚB Žilina, číslo účtu: SK080200000002486916455;
Z Českej republiky: Poštovní spořitelna, číslo účtu: 247761864/0300
Zo zahraničia: Číslo účtu v tvare IBAN: SK080200000002486916455,
SWIFT: SUBASKBX; VÚB, Mlynské nivy 1, SK 829 90 Bratislava 25, Slovakia.

Fotografie: Redakcia Solas
Zodpovedný redaktor: Drahoslav Vajda, <http://drahoslav.solas.sk>
Adresa redakcie: Redakcia Solas, P. O. Box 76, 010 07 Žilina 7
tel.: +421 948 444 155

e-mail: redakcia.solas@solas.sk; solas@solas.sk
www.solas.sk; casopis.solas.sk; blog.solas.sk

ISSN 1337-883X

SOLA SCRIPTURA
SOLUS CHRISTUS
SOLA GRATIA
SOLA FIDE
SOLI DEO GLORIA

Solas

*Po celý čas,
dokiaľ je dedič nedospelý,
je pod tútormi a pod správcami.*

*Ale keď prišla plnosť času,
poslal Boh svojho Syna, aby tých,
ktorí boli daní pod zákon, vykúpil,
aby sme vzali nám určené synovstvo.*

Galatským 4:1-2 a 4-5

Jedine Bohu patří sláva

**Časopis Solas je, alebo sa môže stať, aj vaším časopisom.
Čítajte a rozširujte ho. Prispievajte svojimi článkami, svojím svedectvom.
Podporujte ho modlitebne, podporujte ho finančne.**

www.solas.sk